

Vuorovaikutusta ja valtavirtaistamista

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden
edistäjinä -selvityshankkeen loppuraportti

EERIKA TAPIO | TANJA TUULINEN

Vuorovaikutusta ja valtavirtaistamista

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden
edistäjinä -selvityshankkeen loppuraportti

EERIKA TAPIO
TANJA TUULINEN

RAPORTTEJA 85 | 2016

Vuorovaikutusta ja valtavirtaistamista

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -selvityshankkeen loppuraportti

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Tanja Tuulinen

Kansikuva: Anu Båssar

ISBN 978-952-314-504-7 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2854 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-504-7

www.doria.fi/ely-keskus

Sisältö

Johdanto	3
Mitä on ympäristötietoisuus?	4
Hankkeen tavoitteet ja toteuttaminen	5
Ohjausryhmätyöskentely	5
Henkilöstön näkemysten selvittäminen	5
Sähköinen henkilöstökysely.....	6
Teemahaastattelut.....	6
Ympäristötietoisuustyön käytännöt.....	8
Työtehtävien kirjo	8
Substanssityö – viestintä – ympäristökasvatus.....	10
Viestinnän välineitä ja kanavia.....	10
Resurssit ja viestintäyhteistyö.....	11
Ympäristö- tai luontokasvatus työtehtävänä	11
SYKE:n hydrologit twiittaavat pinnan alta	13
Teemakohtaiset viestintäverkostot	14
#kulttuuriympäristömme-valokuvakilpailu	15
Hankkeet, kampanjat ja teemapäivät.....	16
Kolmas sektori on yhä arvokkaampi kumppani.....	16
Lomalla paimenessa.....	17
Yhteistyöverkostot ja sidosryhmätyö	18
Ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmät ja -verkostot	18
Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät	19
Hallinnon sisäiset substanssiverkostot	19
Valtakunnalliset ympäristökasvatuspäivät yhdistävät eri sektoreita	19
Pohjois-Pohjanmaan ympäristötietoisuustyö	20
Aineetonta kulttuuriperintöä tunnistetaan ja vaalitaan yhdessä	21
Osallistavat välineet ja avoimet aineistot	22
Avustukset.....	23
Avustukset järjestötoimintaan ja ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankkeisiin.....	23
Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyvät valtionavustukset	23
EU:n avustukset ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankkeisiin.....	24
Lapset ja nuoret kohderyhmänä	25
Organisaatioiden roolit ja rajapinnat.....	26
Yhteistyö organisaatioiden välillä.....	26
Suosituksukset ja kehittämis ehdotukset	28
Aktiivisesta ja ratkaisukeskeisestä viestinnästä kannattaa huolehtia	28
Yhteistyö yli rajojen tuo vaikuttavuutta	29
Asioita liikkeelle hanketyöllä.....	29
Kansalaiset osallistumaan avoimen tiedon ja digitalisaation avulla	30
Luonto- ja kulttuuriympäristönäkökulmien yhdistäminen	30
Kehittämis ehdotukset.....	31

Aluehallinnon uudistus	32
Vaikuttavuuden arvioiminen ja kehittäminen	32
Lähteet.....	34
Liitteet.....	35
Liite 1. Ympäristötietoisuuden edistämisen lainsäädännöllinen tausta	35
Liite 2. Ympäristötietoisuuden edistämistä ohjaavia ja tukevia strategioita ja ohjelmia	36
Liite 3. Teemahaastattelun runko	37
Liite 4. Raportin valokuvat	38

Johdanto

”Enpä tiedä, onko minulla mitään kerrottavaa tästä asiasta”, oli monen työntekijän avausrepliikki, kun erikoissuunnittelija Eerika Tapio kiersi hankkeesamme haastattelemassa ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, Metsähallituksen luontopalveluiden, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) ja Museoviraston työntekijöitä heidän tekemästään käytännön ympäristötietoisuustyöstä. Jokaisessa haastattelussa kävi kuitenkin pian ilmi, että kerrottavaa olikin paljon. Ympäristötietoisuustyötä on monenlaista ja sitä tehdään monien työtehtävien yhteydessä. Joillain ympäristötietoisuustehtävä on erikseen kirjattu tehtäväkuvaan, moni tulee edistäneeksi asiaa vähän huomaamattaankin työhönsä liittyvissä vuorovaikutustilanteissa.

Ympäristötietoisuuden edistäminen tai vastaava tiedollinen ohjaus on mainittu keinona monessa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa koskevassa strategiassa ja ohjelmassa. Myös useissa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa ohjaavissa säädöksissä ja asiakirjoissa on kytkentöjä ympäristötietoisuuteen – opetukseen, kasvatukseen, ympäristötietoon.

Tavat tehdä ympäristötietoisuustyötä ovat muuttuneet vuosien varrella, kun ympärillä oleva maailma haasteineen ja mahdollisuuksineen on muuttunut. Myös hallinnon muutokset kuten vuonna 2010 toteutunut aluehallinnon uudistus ovat vaikuttaneet ympäristötietoisuustyöhön, organisaatioiden kanssakäymiseen ja työnjakoon, ja uusi uudistus on jo näköpiirissä. Työtä tehdään välillä vähän ristiin, joskus yhteistyömahdollisuudet unohdetaan hyödyntää – ei välttämättä tiedetä, mitä toisella organisaatioilla olisi asiaan annettavaa tai mitä on meneillään. Toisaalta yhteistyö on näyttänyt voimansa monessa yhteydessä. Hallinnon työaika-resurssien niukkeneminen koskee myös ympäristötietoisuustyötä, ja siksi uusien toimintatapojen etsiminen on perusteltua.

Ympäristöhallinnon ja Museoviraston roolien selkeyttäminen sekä yhteistyön kehittäminen vaikuttavuuden parantamiseksi todettiin tarpeelliseksi ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmässä keväällä 2015. Ympäristöhallinto ja Museovirasto kytkeytyvät toisiinsa kulttuuriympäristöön ja -perintöön liittyvien tehtävien kautta: Valtionhallinnossa kulttuuriympäristöasiat kuuluvat ympäristöministeriölle ja museolaitosta ja kulttuuriperintöä koskevat asiat opetus- ja kulttuuriministeriölle. Kulttuuriympäristön suojelusta, siihen liittyvästä tutkimuksesta ja museotoimen yleisestä johdosta ja kehittämisestä vastaa opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Museovirasto. Tässä hankkeessa tarkastelun alla ovat niin kulttuuriympäristön lisäksi myös muut ympäristön osa-alueet ja niihin liittyvät ympäristötietoisuustehtävät.

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -hanke toteutettiin edellä mainitun tarpeen täyttämiseksi. Hankkeessa huomio suunnattiin valtionhallintoon ja sen alueorganisaatioihin, ja tämän vuoksi maakuntamuseot jäivät tarkastelun ulkopuolelle, vaikka niiden merkitys kulttuuriympäristökasvattajina ja keskeisinä yhteistyökumppaneina tunnistettiin.

Mitä on ympäristötietoisuus?

Ympäristötietoisuus ja ympäristötietoisuuden edistäminen ovat käsitteinä melko laajoja.

Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologiassa KEKOssa ympäristötietoisuus on määritelty seuraavasti: ”ympäristönäkökohtien tiedostaminen ja niiden huomioiminen toimintaa koskevia päätöksiä ja valintoja tehtäessä”. Pekka Harju-Autti (Harju-Autti, Neuvonen, Hakkarainen 2011) puolestaan erittelee käsitettä näin: ”Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan kokonaisuutta, jossa yhdistyy motivaatio sekä tieto ja taito toimia ympäristön kannalta myönteisesti.” Hän toteaa, että henkilön ympäristötietoisuuden jalostuminen ympäristövastuulliseksi toiminnaksi edellyttää myös käytännön toimintamahdollisuuksia. Toisaalta onnistunut, voimaannuttava toiminta kasvat-
taa ympäristötietoisuutta.

Ympäristötietoisuuden perustaa luodaan luontosuhteen rakentamisen ja tukemisen kautta. Eri tutkimuksissa on vahvasti osoitettu, että ympäristövastuullisen aikuisiän käytöksen muodostumisen taustalla tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä ovat lapsuuden luontokokemukset. Oma-kohtaiset, voimakkaat kokemukset vaikuttavat erityisesti motivaatioon.

Ympäristötietoisuuden edistämisen tai ympäristötietoisuuden kanssa läheisiä ja osin päällekkäisiä käsitteitä ovat muun muassa ympäristövastuullisuus, ympäristökasvatus, kestävä kehityksen kasvatus, ympäristövalistus, luontokasvatus, kulttuuriympäristökasvatus, kulttuuriperintökasvatus, ilmastokasvatus, ympäristöneuvonta, valtavirtaistaminen ja ympäristöviestintä. Myös hallinnossa käytetään erilaisia käsitteitä riippuen organisaatiosta, menetelmistä, kohderyhmistä ja sisällöistä, joita ympäristötietoisuuden edistämistyössä tuodaan esille. Tämä käsitteistön monimuotoisuus aiheuttaa jonkin verran lisähaastetta työn kehittämislle.

Tässä hankkeessa käytetään ympäristötietoisuuden käsitettä yhdistävänä kattokäsitteenä. Ympäristötietoisuustyöksi luetaan kaikki työ, jossa vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan jonkin kohderyhmän tai kumppanin motivaatioon, tietoihin tai taitoihin niin, että ympäristön kannalta myönteinen toiminta vahvistuu. Ympäristöön kuuluu yhtä lailla niin luonnonympäristö kuin kulttuuriympäristökin. Käsitteen valinnalla halutaan myös painottaa kohderyhmän laajuutta: ympäristötietoisuus yhdistyy luontevammin kaikenikäisiin ihmisiin, kun esimerkiksi ympäristökasvatus johdattaa monen ajatukset kapeammin lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön. Mikäli käsitteitä tarkastelee hallinnon ohjauskeinojen vinkkelistä, niin huomataan, että kyse on tiedollisesta ohjauksesta.

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -hankkeessa selvitettiin, millaista ympäristötietoisuuden edistäminen näissä organisaatioissa käytännössä on, ja mietittiin, mitkä menetelmät ja kohderyhmät ovat niille luontevimpia ja mahdollisia. Raportissa käydään ensin läpi nykyisiä toiminnan muotoja ja kootaan sitten suosituksia ja kehittämis ehdotuksia tulevaisuuteen.

Hankkeen tavoitteet ja toteuttaminen

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä hanke toteutettiin Keski-Suomen ELY-keskuksen¹ hallinnoimana 15.1.–30.9.2016. Hanketta rahoittivat ympäristöministeriö sekä pieneltä osin Keski-Suomen ELY-keskus.

Hankkeen tavoitteet olivat:

- Saadaan selkiytettyä ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen (SYKE), Metsähallituksen luontopalveluiden, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) ja Museoviraston tehtävät ympäristötietoisuustyön osalta, tämänhetkiset käytännön työn muodot, yhteistyö ja roolijako.
- Löydetään uusia yhteistyön mahdollisuuksia sekä käynnistetään uusia yhteistyökäytäntöjä. Tarvittaessa täsmennetään rooleja tarkoituksenmukaisemmiksi.
- Kootaan ympäristötietoisuustyön edellytysten ja jatkuvuuden turvaamisen kannalta kriittiset tekijät jatkokehittämistä varten.
- Autetaan organisaatiota käyttämään resurssejaan tarkoituksenmukaisemmin ja parantamaan vaikuttavuuttaan ympäristötietoisuuteen liittyvissä tehtävissä.

Hankkeeseen palkattiin osa-aikaiseksi suunnittelijaksi Lapin ELY-keskuksessa työskennellyt suunnittelija Eerika Tapio. Keski-Suomen ELY-keskuksessa hanketyötä teki ympäristökasvatusasiantuntija Tanja Tuulinen. Tapio päätti työnsä hankkeessa 30.6.

Ohjausryhmätyöskentely

Apuna hankkeen toimenpiteiden suuntaamisessa, viestinnässä ja johtopäätösten tekemisessä oli ohjausryhmä, johon kuuluivat:

- ylitarkastaja Rainer Lahti (30.4.2016 asti) ja erityisasiantuntija Miliza Malmelin (1.5.2016 alkaen) (varalla ympäristöneuvos Tuija Mikkonen) ympäristöministeriöstä
- ylitarkastaja Mirva Mattila opetus- ja kulttuuriministeriöstä
- viestintäjohtaja Kirsi Norros (varalla viestintäasiantuntija Ulla Ala-Ketola), Suomen ympäristökeskuksesta SYKEstä
- erikoissuunnittelija Elina Pilke (varalla erikoissuunnittelija Carina Wennström) Metsähallituksesta
- assistentti Saara Pouta Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksesta (varalla erikoissuunnittelija Kirsi Elomaa Hämeen ELY-keskuksesta) ELY-keskusten edustajana
- erikoistutkija Sirkka-Liisa Seppälä (varalla intendentti Marja-Leena Ikkala) Museovirastosta

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana neljä kertaa sekä kommentoi raporttiluonnoksia.

Henkilöstön näkemysten selvittäminen

Hankkeessa selvitettiin ympäristöhallinnon organisaatioiden ja Museoviraston henkilöstön näkemyksiä ja kokemuksia ympäristötietoisuuden edistämisen nykyisistä käytännöistä, organisaatioiden vahvuuksista ja

¹ Keski-Suomen ELY-keskuksella on valtakunnallisena erikoistumistehtäväänään hoitaa ympäristökasvatusta tukevia kansallisia kehittämis-, yhteensovittamis- ja asiantuntijatehtäviä. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annettu valtioneuvoston asetus 12§.)

tulevaisuudennäkymistä. Tietoa koottiin kaikille avoimella henkilöstökyselyllä sekä yksilö- ja ryhmähaastatteluilla. ELY-keskuksissa kysely oli avoin kaikille vastuualueille, mutta haastatteluissa oli mukana vain ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen henkilöitä.

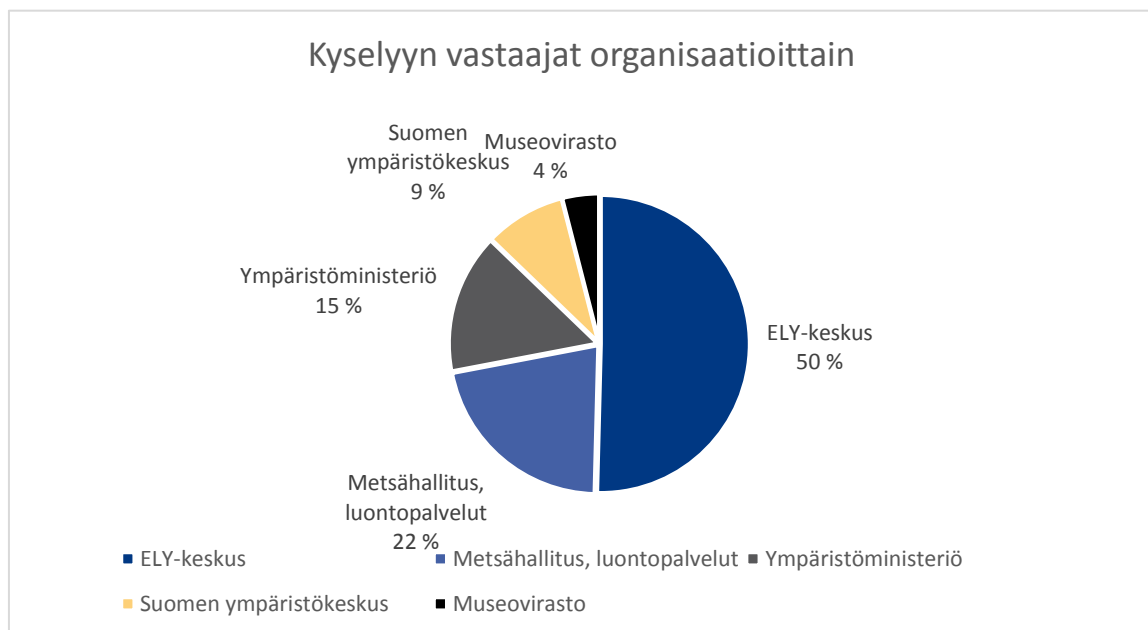
Sähköinen henkilöstökysely

Kehittämishanke käynnistyi henkilöstökyselyn luonnilla. Kyselyn avulla henkilöstöltä haluttiin kattavasti näkemyksiä sekä nykyisistä työmuodoista että ajatuksia ja visioita tulevaisuudessa tehtävästä ympäristötietoisuustyöstä. Kyselyllä pyrittiin kartoittamaan sekä tämänhetkisiä hyviä käytänteitä ja onnistumisia että kehittämiskohteita ja töitä mahdollisesti rajoittavia tekijöitä.

Kyselyluonnosta kommentoi ohjausryhmä, ja lisäksi kyselyä testattiin etukäteen muutamilla henkilöillä. Valmis kysely lähetettiin ympäristöministeriöstä muihin hankkeessa mukana oleviin organisaatioihin 15.3.2016, ja vastausaikaa oli noin kolme viikkoa.

Vastauksia saatiin kaikkiaan 125 kappaletta. Vastausmäärä on suhteellisen alhainen, vaikka vastaajia pyrittiin motivoimaan elokuvalippuarvonnalla. Kyselyn toteuttamisajankohta osui pääsiäisvapaiden tienoille, mikä voi osaltaan selittää alhaista vastausmäärää. Lisäksi ympäristötietoisuuskäsitteen laajuus ja ehkä vierauskin ovat saattaneet vähentää vastaamisinnostusta.

Kyselyyn saatiin eniten vastauksia ELY-keskuksista ja vähiten Museovirastosta. Vastausmäärät suhteutuvat pääosin organisaatioiden henkilöstömääriin: ympäristöministeriö noin 280, Suomen ympäristökeskus noin 600, Metsähallituksen luontopalvelut noin 400, ELY-keskukset noin 3200 ja Museovirasto/kulttuuriympäristötehtävät noin 50 henkilöä.

Kaavio 1. Sähköisen henkilöstökyselyn vastaajista puolet oli ELY-keskuksista, joissa on myös eniten henkilöstöä.

Teemahaastattelut

Sähköisen henkilöstö kyselyn lisäksi toteutettiin teemahaastattelukierros jokaisessa organisaatiossa. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastattelu etenee ennalta suunniteltujen teemojen kautta. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Haastateltavien vastaukset perustuvat yksilön omaan kokemukseen, mutta kaikilla haastateltavilla on kosketuspintaa ja kokemusperäistä tietoa aiheesta. Teemahaastattelulla voidaan tutkia haastateltavien tuntemuksia, kokemuksia ja kokemustietoa. Haastatteluja toteutettiin sekä yksilömuotoisena että pienryhmissä.

Haastattelujen avulla haluttiin koota syvempää tietoa nykytilanteesta ja tulevaisuuskuvasta niin mahdollisuuksien kuin haasteidenkin osalta. Kyselyn tavoin teemahaastattelun runkoa (liite 3) testattiin muutamalla henkilöllä. Lisäksi ohjausryhmä kommentoi teemarunkoa. Teemahaastattelun työstämistä yhdessä ohjausryhmän kanssa voidaan pitää lähes esihaastatteluna, sillä sen avulla sekä kohdejoukkoa että teema-alueita pystyttiin tarkentamaan.

Ohjausryhmän jäsenet ehdottivat haastateltavia omista organisaatioistaan, lisäksi ohjausryhmäläiset haastateltiin. Teemahaastattelut suoritettiin maaliskuussa 2016. Haastattelujen määrä organisaatioittain on esitetty taulukossa 1. Haastateltavien joukossa oli sekä johtotason että asiantuntijatasen työntekijöitä. Haastatelluista 30 hengestä 30 % oli miehiä ja 70 % naisia. Varsinaisten teemahaastattelujen lisäksi ELY-keskusten ympäristökasvatuksen yhdyshenkilöiden kanssa keskusteltiin aiheista kolmessa etäkokouksessa.

Teemahaastattelut organisaatio	Henkilömäärä	Huomiot
Ympäristöministeriö	5	
Museovirasto	5	
Suomen ympäristökeskus	5	
Metsähallituksen Luontopalvelut	7	2 x ryhmähaastattelu, 2 yksittäistä
ELY-keskus	8	3 x ryhmäkeskustelut

Taulukko 1. Teemahaastatteluihin osallistuneiden määrät organisaatioittain.

Ympäristötietoisuustyön käytännöt

Ympäristötietoisuuden edistäminen on muodossa tai toisessa kaikkien ympäristöhallinnon organisaatioiden sekä Museoviraston lakisääteinen tehtävä. Näitä tehtäviä on avattu liitteessä 1 sekä hieman tarkemmin ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisen ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmän työssä keväällä 2015 (Ympäristöministeriön raportteja 18/2015). Myös useissa ohjelmissa ja strategioissa kuten Valtakunnallisessa kulttuuriympäristöstrategiassa ympäristötietoisuuden edistäminen, ympäristökasvatus tai ympäristöviestintä on listattu toimenpiteeksi (liite 2).

Kyselyn, teemahaastattelujen, ohjausryhmän kanssa käytyjen keskustelujen sekä muun tiedonetsinnän myötä nousi esiin ympäristöhallinnon ja Museoviraston toiminnan piirteitä ja käytäntöjä, joita voidaan pitää ympäristötietoisuustyömmme vankkana perustana. Myös parantamisen varaa löytyi. Tässä luvussa kuvataan organisaatioiden nykyisiä ympäristötietoisuustehtäviä käytännössä. Seassa on myös joitakin onnistumistarinoita, ”hyviä juttuja”.

Työtehtävien kirjo

Sekä sähköisestä kyselystä että teemahaastatteluista kävi ilmi, että ympäristötietoisuustyö sisältää käytännössä hyvin monenlaisia tehtäviä ja toimia. Henkilöstön näkemykset vaihtelivat suuresti siinä, mikä tai mitkä tehtävät koettiin ympäristötietoisuuden edistämiseksi. Laajimmillaan vastaajat kokivat, että heidän jokainen tehtävänsä edistää tavalla tai toisella ympäristötietoisuutta. Kyselyssä pyydettiin vastaajia valitsemaan monivalintakysymyksen vaihtoehtoista tehtävät, joissa itse kokee edistävänsä ympäristötietoisuutta. Asiantuntijatyö ja verkosto- ja sidosryhmäyhteistyö olivat tavallisimpia ympäristötietoisuuden edistämisen muotoja (kaavio 2).

Ympäristötietoisuuden edistämisen kannalta vaikuttavimpia tehtäviä kysyttiin avoimella kysymyksellä. Niitä mainittiin kyselyvastauksissa melko yleisellä tasolla, ja kirjo oli tässäkin erittäin laaja. Vaikuttavimmiksi arvioitiin eri muodoissaan:

- verkosto- ja sidosryhmäyhteistyö,
- tiedotus ja viestintä,
- viranomaistoiminta ja asiantuntijatyö sekä
- neuvonta ja koulutus.

Myös mm. hankkeet, mediatyö, yritysyhteistyö, lausunnot, avustukset, valvonta, sähköiset palvelut, kansainvälinen yhteistyö, monipuolinen materiaali tuotanto, tutkimustoiminta ja vapaaehtoistyön organisointi arvioitiin vaikuttavaksi ympäristötietoisuuden edistämiseksi.

Tehtävät, joissa jalkaudutaan ja kohdataan asiakas tai yhteistyötaho suorassa vuorovaikutuksessa, koettiin vaikuttaviksi.

Yhteistä sekä sähköisen kyselyn tulokselle että teemahaastatteluille oli, että tehtävät, joissa jalkaudutaan ja kohdataan asiakas tai yhteistyötaho suorassa vuorovaikutuksessa, koettiin vaikuttaviksi. Huomionarvoista on myös, että pelkkä tiedonjako tiedon vuoksi ei nauttinut suurta arvostusta, mutta erilaiset toimet, joissa kyetään innostamaan, aktivoimaan ja osallistamaan joko yksittäisiä kansalaisia, kuntia, yrityksiä tai muita toimijoita, nähtiin tärkeinä.

Kaavio 2. Henkilöstön vastaukset ympäristötietoisuustyön tavoista.

Niukat ja niukkenevat resurssit ovat haaste jokaiselle selvityksessä mukana olevalle organisaatiolle. Resurssien vähyys on haastattelujen mukaan usein tarkoittanut sitä, että monet tehtävät, jotka luetaan ympäristötietoisuuden edistämiseksi, on karsittu pois. Esimerkiksi kouluvierailut, erilaiset tapahtumiin osallistumiset ja viestintämateriaalien tuottaminen ovat voineet vähentyä merkittävästi tai jopa loppua.

"Kaikista kauniista puheista huolimatta ympäristötietoisuuden kasvattaminen jää usein 'tärkeämpien' ja maksettujen töiden jalkoihin, monet esimiehet eivät näe asiaa tärkeänä vaan ensin pitää hoitaa 'oikeat' työt."

Substanssityö – viestintä – ympäristökasvatus

Tyypillisimpinä ympäristötietoisuustyön muotoina korostuivat asiantuntijatyö, verkostotyö ja viestintä, jotka kytkeytyvät toisiinsa ja ovat osittain päällekkäisiä. Viestinnästä tulee ympäristötietoisuustyötä, kun se koskee ympäristöaiheita ja edesauttaa ympäristönäkökohtien tiedostamista ja huomioon ottamista erilaisissa päätöksentekotilanteissa. Viestintätehtäviin on organisaatioissa omat ammattilaisensa, mutta viestintä ja vuorovaikutus kuuluvat myös kaikkeen substanssityöhön.

Johdon kannustusta viestintään arvostetaan ja kaivataan. Johdon tuki ja ymmärrys viestinnän tärkeydestä näyttää olevan yksi keskeisempiä eroavaisuuksia selvityshankkeen organisaatioiden välillä. SYKEssä ja Metsähallituksessa viestintä nauttii johdon konkreettista tukea ja se heijastuu vahvasti ulospäin. Metsähallituksen luontopalveluissa viestinnän onnistuminen on yksi tulospalkkion muodostumisen osatekijöistä. Myös ajatus "kaikki ovat oman alansa viestijöitä" tuntuu kukoistavan näissä organisaatioissa. Kun viestintään kannustetaan ja viestintävälien hyödyntämistä opetetaan laajemmalle joukolle, tulee tiedottamisesta avoimempaa, maanläheisempää, vuorovaikutteisempaa ja kaikin puolin vaikuttavampaa. Viestinnän ammattilaiset auttavat viestinnän suunnittelussa, viestintäkanavien hyödyntämisessä, viestien hiomisessa ja mediatyöskentelyssä.

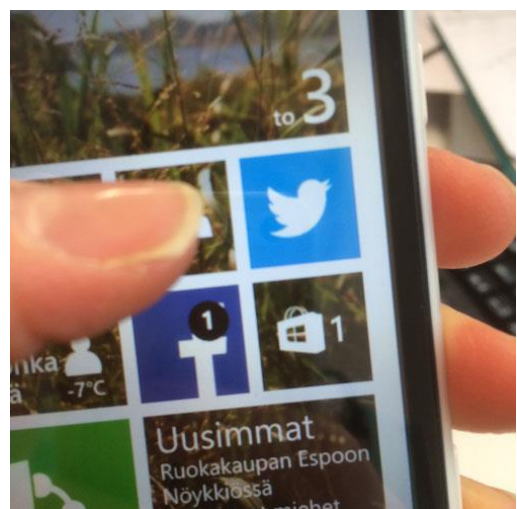
Hyviä esimerkkejä viestinnän kehityksestä nousi muun muassa Metsähallituksesta, jossa on annettu ääni ja näkyvyyttä työntekijöille.

"Olemme umpiossa ja kuvittelemme, että kaikki tietävät tästä [ympäristöasiasta]."

Viestinnän välineitä ja kanavia

Sosiaalisen median välineitä on otettu käyttöön kaikissa hankkeen organisaatioissa. Sosiaalinen media sopii hyvin henkilöiden kautta tapahtuvaan viestintään, minkä on yleisesti todettu kiinnostavan ihmisiä enemmän kuin organisaatioiden viestintä. Sen kautta on mahdollista päästä myös keskusteluyhteyteen eri sidosryhmien kanssa. Hyviä esimerkkejä viestinnän kehityksestä nousi muun muassa Metsähallituksesta, jossa on annettu ääni ja näkyvyyttä työntekijöille. Esimerkiksi hyttysten monimuotoisuudesta tai kulttuuriperinnöstä on viestitty tekijät edellä yleistajuisesti.

Substanssityöhön liittyvä eri sidosryhmien kanssa tapahtuva viestintä kaiken kaikkiaan on tärkeässä roolissa hallinnon työssä nyt ja tulevaisuudessakin. Tämä todettaneen mm. syksyllä 2016 julkaistavassa Valtionhallinnon viestintäsuosituksessa (Valtionhallinnon viestintäsuosituksen luonnos 31.8.2016), joka korostaa kunkin virkamiehen viestintävastuuta ja -osaamista. Sidosryhmäviestintään on selvitystyön perusteella hyvät edellytykset, sillä kaikilla organisaatioilla on runsaasti yhteydenpitoa ja yhteistyötä monien tahojen kanssa.

Sosiaalisen median esiinmarssin rinnalla myös perinteinen media ja mediayhteistyö ovat edelleen arvossaan. Sen kautta voidaan edelleen tavoittaa nk. suuri yleisö. Lehdistötiedotteiden lähettämisen lisäksi medialle tarjoillaan esimerkiksi SYKEssä asiantuntijoita erilaisiin ohjelmiin ja tehdään myös pitkäjänteistä yhteistyötä jopa ohjelmasarjojen muodossa.

Perinteiset verkkosivut ovat perustietovaranto, joiden on syytä olla kunnossa. Ymparisto.fi on ympäristöministeriön, SYKE:n, ARAn ja ELY-keskusten yhteinen ympäristötiedon kanava. Metsähallituksen Luontoon.fi auttaa niin aloittelevia kuin kokeneitakin retkeilijöitä. Ympäristöministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Museoviraston ylläpitämään Kulttuuriympäristömme.fi -palveluun on koottu tietoa kulttuuriympäristöstä eri näkökulmista niin alan ammattilaisille kuin yleisön tarpeisiin. Verkkosivujen kyljessä julkaistaan monia ajankohtaisteemoja käsitteleviä blogeja, verkkolehtiä ja uutiskirjeitä kuten Klimaatti, Ratkaisuja, Luonnon kirjo, Avauksia sekä Luonto ja Kulttuuri.

Yksi viestinnän tavoista on neuvonta, joka on suoraan asiakkaan tarpeista lähtevää viestintää. ELY-keskuksissa ympäristöasioiden neuvonta on keskitetty Ympäristöasioiden asiakaspalvelukeskukseen (Y-aspa) Pirkanmaan ELY-keskukseen, joka palvelee puhelimitse ja sähköpostitse. Toki neuvonta on edelleen osa myös useimpien asiantuntijoiden työtä. Laadukas neuvontatyö on hyvää ympäristötietoisuustyötä: yhteyttä ottava asiakas on jo motivoitunut hakemaan tietoa, ja näin ollen tarjottavat tiedot ja ohjeet omaksumaan suhteellisen helposti.

Resurssit ja viestintäyhteistyö

Viestintäresurssit eivät haastattelujen mukaan ole tällä hetkellä tasapainossa hankkeessa mukana olleissa organisaatioissa. SYKE:n ja Metsähallituksen luontopalveluiden viestintärakenteet ovat vahvemmat kuin esimerkiksi Museovirastossa. Museovirastossa on haastattelujen mukaan todellinen pula viestintäresursseista. ELY-keskuksissa viestintärakenteiden ja resursoinnin katsottiin olevan melko hyvin kunnossa, mutta niitä toivottiin suunnattavan toisin.

Hankaluutena nousi esiin myös viestinnän yhteistyön katkeaminen ja puuttuminen. Viestijöiden mielestä aiemmin yhteistyötä organisaatioiden välillä oli enemmän ja oltiin paremmin tietoisia mm. ympäristöministeriön viestintälinjoista ja -teemoista. Organisaatio- ja henkilöstömuutosten myötä osa yhteyksistä on katkenut eikä niitä ole saatu jälleenrakennettua. Lisäksi ympäristöhallinnon yhteisistä viestintäpäivistä on luovuttu.

Ympäristö- tai luontokasvatus työtehtävänä

Viestintävastuun kautta ympäristötietoisuustehtävät koskettavat organisaatioiden henkilöstöä laajasti. Tämän lisäksi joillain työntekijöillä on tehtävänkuvaan erityisesti kirjattu ympäristö- tai luontokasvatustehtävä.

Metsähallituksen luontopalvelujen asiakasrajapinnassa työskentelevät tekevät ympäristötietoisuustyötä osana työnkuvaansa päivittäin. Asiakaspalvelutehtävissä työskentelevien tehtävänkuviin kuuluu retkeilyneuvontaa ja asiakaspalvelua, joka tähtää luontosuhteen vahvistamiseen. Joidenkin henkilöiden tehtävänkuvaan on kirjattu myös luontokasvatusta ja luonto-opastusta.

Kaikissa ELY-keskuksissa on ympäristökasvatusvastaavat, jotka osallistuvat alueelliseen ympäristökasvatustyöhön mahdollisuuksien mukaan. Maksimissaan tähän työhön on varattu tehtävänkuvasa 20 % työajasta. Joillain alueilla ympäristökeskusten lakkauttaminen ja ELY-keskusten perustaminen johti siihen, että aiemmin ympäristökeskuksen viestintää ja ympäristökasvatuksen yhdyshenkilön tehtäviä hoitaneelle tuli tehtäväksi koko ELY-keskuksen viestintä, minkä vuoksi aktiiviseen ympäristötietoisuustyöhön ei ole kiinnostuksesta ja motivaatiosta huolimatta jäänyt aikaa.

ELY-keskusten ympäristökasvatusvastaavat ovat olleet monilla alueilla keskeisen tärkeitä alueellisen ja valtakunnallisen ympäristötietoisuuteen liittyvän yhteistyön kannalta sekä organisaation ympäristötietoisuustyön kehittämisessä. Alueellisessa yhteistyössä pienikin työpanos kuten tilojen tarjoaminen yhteistyöryhmän käyttöön tai ryhmän asettaminen virallisesti voi olla varsin merkityksellinen.

Keski-Suomen ELY-keskus hoitaa kaikilla ELY-keskusten toimialueilla ympäristökasvatusta tukevia kansallisia kehittämis-, yhteensovittamis- ja asiantuntijatehtäviä. Tehtäviin kuuluu erityisesti yhteistyön edistäminen hallinnossa sekä tiedottaminen ja asiantuntija-avun antaminen muille virastoille. Tehtävään on varattu 1 htv, josta osa suuntautuu ympäristöaiheisen verkkoviestinnän kehittämiseen.

Museoviraston osana toimivassa Suomen kansallismuseossa ja sen museoissa ja linnoissa kulttuuriperintökasvatus kuuluu ensisijaisesti museolehtorin toimenkuvaan. Muun muassa Kotkan Merimuseossa merellinen kulttuuriympäristö on keskeinen osa museo-opetusta.

SYKE:n hydrologit twiittaavat pinnan alta

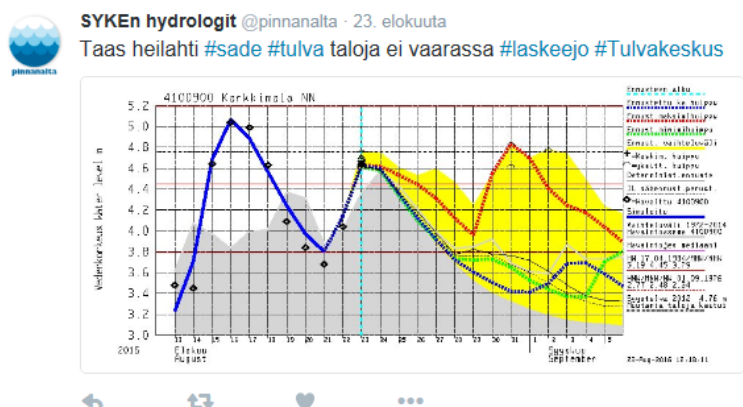
Suomen ympäristökeskuksen hydrologit perustivat vuonna 2011 oman Twitter-tilin Pinnan alta. Alussa hydrologien ajatuksena oli välittää tietoa pintavesien tilasta eri vuodenaikoina, kiinnostavista hydrologisista ilmiöistä sekä järviin ja jokiin liittyvistä aikasarjoista. Aiheet ovat olleet median ja suuren yleisön kesto-suosikkeja. Sittemmin Twitterin käyttö on laajentunut myös tulvaviestintään.

Twitterin käyttöä suunniteltiin ja opeteltiin yhdessä viestintäyksikön viestintäasiantuntijoiden kanssa. Hyvin nopeasti päätettiin, että käytäntö on paras opettaja. Pieni ryhmä hydrologeja sitoutui ylläpitämään tiliä ja kehittämään Twitter-viestintää myös yli organisaatorajojen. Tiivis yhteistyö Ilmatieteen laitoksen, ELY-keskusten, pelastusviranomaisten ja median kanssa näkyy nykyään myös Twitterissä keskusteluina ja re-twiittauksina.

”Innostuin Twitteristä seuratuani Ilmatieteen laitoksen meteorologien twiittaamista. Tuntui, että meilläkin olisi kiinnostavaa kerrottavaa, johon Twitter sopii paremmin kuin esimerkiksi tiedotteiden tapainen muodollisempi kanava. Twitter sopii myös omaan viestintätyyliini, twiittaminen on lyhyttä ja ytimekästä eikä vie mainittavasti työaika”, Pinnan alta -tilin perustaja ja pääylläpitäjä Harri Myllyniemi kertoo.

Tilin kohderyhmänä on suuri yleisö. Myllyniemen mielestä Twitter on hyvä kanava osallistua julkiseen keskusteluun, tarjota asiantuntijatietoa ja tehdä hydrologiaan liittyviä ilmiöitä ymmärrettäväksi tavallisille ihmisille. ”Twiittaaminen on muuttunut kuva- ja videopainotteiseksi, mikä kannattaa muistaa twiittien suunnittelussa.”

Myllyniemi kehottaa asiantuntijoita menemään rohkeasti ja virheitä pelkäämättä Twitteriin ja osallistumaan keskusteluun. SYKEssä asiantuntijoiden some-viestinnän tueksi on tehty linjaukset ja järjestetty some-klinikoita, mutta myös maalaisjärjellä selvää pitkälle.

 SYKE:n hydrologit @pinnanalta · 23. elokuuta
"Kyrönjoella kiintoainepitoisuus 20x elokuun alun tilanne"

ELY Tulvatpohjanmaa @tulvatpohjanmaa
Elokuun runsaat sateet vaikuttuivat myös veden laatuun
twitter.com/EPELYkeskus/st...

SYKE:n hydrologit uudelleentwiittasi

 ELY Tulvatpohjanmaa @tulvatpohjanmaa · 18. elokuuta

[#Pohjanmaa](#) [#EtelaPohjanmaa](#) tähän mennessä elokuun sateisimmat,
[#sademäärät](#) yli kaksinkertaiset [#tulvat](#)

Ilmatieteen laitos @meteorologiit

Elokuun alku ollut paikoin poikkeuksellisen sateinen. Yhtä paljon sataa keskimäärin kerran 30 vuodessa. #kesä #sää

ilmatieteenlaitos.fi/tiedote/227532...

Teemakohtaiset viestintäverkostot

Ympäristöhallinto koordinoi muutamiin poikkileikkaaviin ympäristöteemoihin keskittyviä viestintäverkostoja. Verkostot kokoavat yhteen tahoja, joilla jokaisella on tarve viestiä samasta aihepiiristä, ja tehostavat viestien läpimenoa.

Valtionhallinnon ilmastoviestinnän ohjausryhmä

Ympäristöministeriön vetämään ohjausryhmään kuuluu ilmastoviestinnän parissa työskenteleviä asiantuntijoita niin muista ministeriöistä, tutkimuslaitoksista, asiantuntijaorganisaatioista kuin alue- ja kuntakentältäkin. Tarkoitus on jakaa ilmastoviestinnän parhaita käytäntöjä ja edistää ilmasto- ja ympäristötietoutta.

Ryhmä on mm. selvittänyt ja julkaissut suomalaisten ilmastokantoja, kansantajuistanut suomalaista ja kansainvälistä ilmastopolitiikkaa, organisoinut sosiaalisen median kampanjan Pariisin ilmastokokouksen tueksi ja järjestänyt kiertotalousklubin toimittajille. Ryhmä julkaisee myös ilmastomuutosta käsittelevää verkkolehti Klimaattia.

Kotimaisten kielten keskus antoi 2014–2015 Virkakielikampanjassaan kunniamaininnan ilmastoviestinnän ohjausryhmän tuottamalle ilmastotieteen ja ilmastopolitiikan infografiikkatietopakettile.

Luonnon monimuotoisuuden viestintäryhmä

Ryhmä suunnittelee ja toteuttaa viestintää, joka tukee luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian ”Luonnon puolesta - ihmisen hyväksi” ja sen toimintaohjelman toteutusta. Viestinnän avulla lisätään suomalaisten tietämystä luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön merkityksestä maapallon elämän sekä kansalaisten hyvinvoinnin ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta.

Viestintäryhmä on mm. laatinut viestintäsuunnitelman, joka on vapaasti kaikkien käytettävissä ministeriön verkkosivuilla.

Viestintäryhmän on asettanut ympäristöministeriö.

Itämeri-viestinnän verkosto

Itämeri-asioden parissa työskentelevät viestinnän ammattilaiset ovat perustaneet avoimen yhteistyöverkoston tehostaakseen toimintaansa Itämeren hyväksi. Mukana on tutkimusta-

hoja, valtion laitoksia, ministeriöitä ja hallintoa, yksityisiä säätiöitä ja järjestöjä sekä erilaisia yksittäisiä hankkeita ja projekteja. Jakelulistalla on yli 100 nimeä.

Verkosto vaihtaa tietoja, toteuttaa uusia ideoita ja yhdistää voimiaan asioissa, joita jokainen tekisi muutenkin. Kaikki eivät osallistu kaikkeen, vaan kulloisiinkin aktiviteetteihin osallistuvat ne, joiden intressissä asia on.

Verkosto on järjestänyt useita koulutuksia toimittajille, osallistunut tapahtumiin ja laatinut vinkkivihkon kansalaisille. Verkosto tapaa säännöllisesti ja viestii Facebookissa Mitä Itämerelle kuuluu -otsikon alla.

Verkostoa on koordinoanut vuoteen 2016 asti SYKE.

Strategian toimeenpanopapereiden pyöryksestä kansalaiskeskusteluun Instagramissa

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesta Kulttuuriympäristöstrategiasta hyväksyttiin maaliskuussa 2014 ja vuoden 2015 alussa valmistui strategiaa konkretisoiva toimeenpanosuunnitelma. Sekä strategia että toimeenpanosuunnitelma syntyivät laajassa yhteistyössä aktiivisen työryhmätyön ja laajemmalle sidosryhmäjoukolle järjestettyjen työpajojen tuloksena.

Koska strategian yhtenä tavoitteena on kansalaislähtöinen kulttuuriympäristöpolitiikka ja kansalaisten osallistuminen kulttuuriympäristön kehittämiseen, ympäristöministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Museoviraston toimeenpanotapaamisissa pohdittiin keinoja ja kanavia avata keskustelua kansalaisten kanssa.

Ideoinnin tuloksena tahot päättivät järjestää #kulttuuriympäristömme-valokuvakilpailun, joka avattiin uuden Kulttuuriympäristömme.fi -palvelun myötä keväällä 2016. Kilpailua tukemaan lähtivät Metsähallitus, Retkipaikka.fi ja Suomen Ammattiluontokuvaajat ry. Kilpailuun osallistutaan ottamalla valokuva itselle tärkeästä kulttuuriympäristöstä ja jakamalla se Instagram -palvelussa. Kuvan ohessa kerrotaan miksi kuvan kohde on tärkeä.

Valokuvakilpailu on avannut sekä silmät että keskustelun kulttuuriympäristön käsitteestä. #kulttuuriympäristömme-aihetunnisteella on jaettu kahden ensimmäisen kisakuukauden aikana 700 kuvaa. Parhaimmillaan kilpailuun osallistuminen saa kansalaisen katsomaan ympäristöään uusin silmin pohtien kulttuuriympäristön käsitettä ja arvoja.

"Strategian toimeenpanotyössä mukana oleville virkamiehille #kulttuuriympäristömme kuvavirta on kiinnostava tietolähde siitä, minkä ihmiset kokevat kulttuuriympäristöksi ja mikä kulttuuriympäristössä on heille tärkeää. Näin kansalaiset voivat matalalla kynnyksellä osallistua kuvillaan ja kommentaillaan hyvinkin merkittävästi kulttuuriympäristön käsitteen avaamiseen ja määrittämiseen sekä vaikuttaa kulttuuriympäristön valtakunnallisen viranomaistyön linjauksiin jatkossa", arvioi ympäristöministeriön ympäristöneuvos Tuija Mikkonen.

Hanna Hämäläinen, ympäristöministeriö

Kulttuuriympäristöstrategian toteuttamiseksi on käynnistetty monia muitakin toimenpiteitä, joista useat liittyvät ympäristötietoisuuteen:

- On avattu kulttuuriympäristömme.fi-palvelu, joka tarjoaa kaikille kiinnostuneille tietoa erilaisista kulttuuriympäristöistä ja niiden hoidosta ja ohjaa linkkien kautta lisätiedon lähteille muihin verkkopalveluihin. Palvelua ylläpitävät ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja Museovirasto. Sivustolla on myös Opi ja innosta -osio, jossa on aineistoja eri kohderyhmien parissa tehtävälle kulttuuriympäristötyölle/kasvatukselle. Verkkopalvelulla on Facebook-sivu [kulttuuriymparistomme.fi](https://www.facebook.com/kulttuuriymparistomme) ja Instagram-tili [@kulttuuriymparistomme](https://www.instagram.com/kulttuuriymparistomme).
- Euroopan kulttuuriympäristöpäivien työryhmän järjestämä Kulttuuriympäristön tekijät -kilpailu kannustaa lapsia ja nuoria tarkkailemaan ympäristöään. Kilpailumalli on leviämässä muuallekin Eurooppaan.
- Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen (Sitoumus2050) rinnalle on lanseerattu Kulttuuriympäristösitoumus.

Hankkeet, kampanjat ja teemapäivät

Hankkeilla ja kampanjoilla saadaan näkyvyyttä ja voimaa tietyn teeman taakse tai tietyn kohderyhmän parissa tehtävään työhön. Rahoitusta saaneissa hankkeissa on lähes poikkeuksetta tarkoin suunniteltu viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma. Kun hankkeen aihe liittyy luonnon- tai kulttuuriympäristöön, edistää hanke todennäköisesti myös ympäristötietoisuutta.

Metsähallituksessa ja SYKEssä on aktiivista hanketoimintaa. Hankerahoituksella on toteutettu muun muassa SuoverkostoLIFE ja SaimaannorppaLIFE sekä hiilineutraalien kuntien verkosto HINKU, joka jatkaa toimintaansa hankkeen päätyttyäkin.

Niin hankkeissa kuin viestinnällisissä kampanjoissakin tehdään useimmiten yhteistyötä erityyppisten toimijoiden kesken. Yllättävät kumppanit voivat auttaa saamaan näkyvyyttä sellaisen kohderyhmän parissa, jota organisaatio ei muuten juuri puhuttele. Metsähallitus on esimerkiksi kutsunut kansallispuistokummeiksi julkisuuden henkilöitä aivan muilta aloilta kuin luonnonsuojelun parista.

Vähälläkin rahalla toteutettavat, mutta ihmistä osuvalla tavalla lähestyvät kampanjat voivat olla vaikuttavuudeltaan merkittäviä. Kansalaisia osallistavat ja myönteiset tempaukset voivat herätellä laajojakin kohderyhmiä. Etenkin ympäristöministeriö, SYKE ja Metsähallitus ovat käynnistäneet useita haastetyyppisiä kampanjoita tai osallistuneet näkyvästi muiden järjestämiin kampanjoihin. Näitä ovat mm. Ekopaasto (yhteistyössä mm. Suomen evankelis-luterilainen kirkko) ja Miljoona linnunpönttöä (yhteistyössä mm. YLE), Suomen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus (nykyisin valtioneuvostossa) ja siihen liittyvä Kulttuuriympäristösitoumus.

Kolmas sektori on yhä arvokkaampi kumppani

Usein hallinnon kumppanina hankkeissa ja kampanjoissa ovat kolmannen sektorin toimijat. Hallinnon omien toimintaresurssien vähetessä toiveet kolmatta sektoria kohtaan ovat suuret ja sen työn arvo tunnustetaan. Julkinen toimija tukee kolmannen sektorin työtä esimerkiksi koordinoimalla, tarjoamalla tietoa ja ehkä hankkimalla näkyvyyttä, kansalaisjärjestöt taas vievät asiaa ruohonjuuritasolle ja käytännön toimintaan sekä usein julkisuuteenkin tehokkaammin kuin muutama virkamies olisi voinut tehdä.

Hyviä esimerkkejä julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen ja paikallisten toimijoiden yhteistyöstä ovat Suomen luonnon päivä, Luonnonkukkien päivä ja Euroopan kulttuuriympäristöpäivät. Ne sisältävät haaste-elementin: niiden puitteissa toteuttajiksi kutsutaan laajasti koko yhteiskunta. Suomen luonnon päivä lanseerasi syksyllä 2016 karttasovelluksen, johon tapahtumien järjestäjät pystyivät ilmoittamaan tapahtumiaan. Myös kouluja haastetaan osallistumaan päivän viettoon etenkin Suomen 100-vuotisjuhlavuonna. Euroopan kulttuuriympäristöpäivillä on jo pitkät perinteet. Tärkeänä valtionhallinnon yhteistyökumppanina toimii Suomen Kotiseutuliitto. Vuosittain vaihtuvan teeman piirissä järjestetään tapahtumia ympäri Suomen. Päiviin liittyy myös lasten ja nuorten Kulttuuriympäristön tekijät -kilpailu, josta ollaan nyt ottamassa mallia muuallakin Euroopassa.

Selvityshankkeessa mukana olevat organisaatiot tekevät yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa myös varsinaisten kampanjoiden ulkopuolella. Metsähallitus järjestää kummitoimintaa, jossa se antaa erilaisille yhdistyksille, koululuokille ja harrastuspiireille hoitoon kummikohteita, kuten niittyjä tai pieniä suojelualueita. Metsähallitus tarjoaa hoidettavaksi myös kulttuuriperintökohteita. Kyse voi olla kulttuurikohteen silmälläpidosta, tapahtumien järjestämisestä tai pienistä hoitotoimista kuten roskien keräämisestä. Adoptoijalle syntyy omakohtainen side kohteeseen ja viranomaiset saavat korvaamatonta apua yhteisestä ympäristöstä huolehtimiseen. Toimintatavan on tuonut Suomeen Pirkanmaan maakuntamuseo, joka koordinoi Adoptoi monumentti -toimintaa alueellaan ja jolle myönnettiin vuonna 2016 Europa Nostran Grand Prix -palkinto.

Myös avustukset ja yhteistyöryhmien koordinointi ovat tapa auttaa kolmatta sektoria ja paikallistoimijoita työssä, jonka tavoitteet ovat yhteneväiset julkishallinnon kanssa. Niistä on kerrottu toisaalla tässä raportissa.

Lomalla paimenessa

Hyvä juttu!

Miltä kuulostaisi lomaviikko kansallispuistossa lammasmaumasta huolehtien? Vuosittain tuhansia ihmisiä kiinnostava luonnonhoidon ja elämyslomien yhdistelmä on ympäristöviestintää ja luontosuhteen syntymistä positiivisimmillaan.

Lampaat ovat kansallispuistojen ja suojelualueiden tärkeitä apureita, jotka pitävät avoimina niittyjä ja perinnemaisemaa. Perinteisen, laidunnukseen perustuvan karjatalouden väheneminen on tehnyt niityistä ja niiden lajistosta harvinaisia koko Suomessa.

Kolin kansallispuistosta vuonna 2008 pienenä kokeiluna alkanut idea lammaspaimenviikoista on kasvanut vuosi vuodelta. Vuonna 2016 hakemusten määrä nelinkertaistui edellisvuoteen verrattuna ja lammaspaimenviikoille saatiin 3621 hakemusta. Onnekkaita paimenet arvottiin hakijoiden joukosta yhteensä 113 lammaspaimenviikolle.

Villantuoksuisena elämyslomana markkinoitu konsepti on tärkeä luonnonhoidon mahdollistaja ja sen kautta on saatu uusia kohteita laidunnuksen piiriin. Vuonna 2016 paimenet kaitsevat lampaita jo 10 kohteella Kolin, Koloveden, Isojärven, Lemmenjoen, Pyhä-Häkin ja Syötteen kansallispuistoissa sekä Kuhmon Levävaaran tilalla, Närängän luonnonmetsässä ja Mikkelin Neitvuorella.

Kohteissa paimenilla on lomakäytössään kauniissa maisemassa sijaitseva tila tai tupa. Viikot ovat maksullisia ja maksulla katetaan tilan ylläpitokuluja ja luonnonhoidon kustannuksia. Paimenten tehtäviin kuuluu vaihtaa lampaille raikas juomavesi, seurata lampaiden yleiskuntoa ja siirtää eläimet syödyltä laidunlohkolta seuraavalle.

Useimmat lähtevät paimeneksi perheen kanssa, mutta mukana on myös yksin retriittiä viettäviä paimenia. Lammaspaimeneksi hakee kaiken ikäisiä. Selkeä enemmistö lammaspaimenista on Etelä-Suomesta. Tärkeimmät motiivit lammaspaimenviikoille lähtemiseen ovat lampaiden hoivaaminen ja kaipuu luonnon rauhaan.

Metsähallituksen luontopalvelut on yhtenäistänyt lammaspaimenkohteiden tuotetta. Yhtenäinen viestintä helpottaa kohteiden markkinointityötä. Yhden viestin etu on selkeä mielikuva viikoista, vaikka kohteet ovat kaikki omalaatuisia. Markkinointi aloitetaan joulun alla ja tiedotus ja arvontaan osallistuminen tapahtuu kunkin vuoden tammikuussa Luontoon.fi -palvelun kautta. Lammaspaimenarvonnan tuloksesta ja viikkojen alkamisesta viestitään myös aktiivisesti. Perinteisen tiedottamisen ja sosiaalisen median rinnalla tarinallisuus on tärkeä osa viestintää. Vuosittain medialle tarjotaan tilaisuutta tutustua kesän aikana lammaspaimennukseen henkilökohtaisesti paimenena.

Eveliina Nygren, Metsähallitus

Yhteistyöverkostot ja sidosryhmätyö

Pysyväisluonteisesti toimivat yhteistyöverkostot ovat hyvä tapa kehittää muiden tavoitteiden ohella myös ympäristötietoisuutta. Yhteistyöryhmissä on potentiaalia synnyttää motivaatiota, joka aikaansaa tietoisuuden lisääntymistä. Yhteistyöryhmät ovat yksi tapa tehdä sidosryhmätyötä, jonka merkitys ja rooli on kasvanut.

ELY-keskukset koordinoivat vesienhoidon yhteistyöryhmiä, useimmissa maakunnissa toimii kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä ELY-keskuksen, maakuntaliiton tai maakuntamuseon johtamana, ja lähes kaikkialla myös ympäristökasvatuksen tai ympäristötietoisuuden yhteistyöryhmä. SYKE koordinoi muun muassa Vesistökunnostusverkostoa, joka tuottaa aihepiiristään paljon opastus- ja opetusmateriaalia ja järjestää tapaamisia osaajien kesken, sekä hiilineutraaliuteen pyrkivien kuntien HINKU-verkostoa. Museoviraston luontoringissä kohtaavat elävän perinnön teeman alla monet luontoon ja kulttuuriperintöön liittyvät toimijat. Tee-makohtaiset viestintäryhmät on esitelty tässä raportissa aiemmin.

Ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmät ja -verkostot

Alueellinen ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä tai -verkosto toimii tai on perusteilla tällä hetkellä lähes kaikissa maakunnissa. Yhteistyöryhmät kokoavat yhteen alueella monenlaisia toimijoita kuten oppilaitoksia, kuntien ympäristöviranhaltijoita, kansalaisjärjestöjä, jätehuoltoyrityksiä, luontokouluja. Usein keskeisin anti yhteisessä toiminnassa on yksinkertaisesti säännöllinen tiedonvaihto ja yhdessä ideointi.

Yhteistyöryhmät järjestävät myös alueellisia tapahtumia ja ympäristökasvatuspäiviä, jotka tarjoavat mm. alueen opettajille mahdollisuuden syventää ympäristökasvatusosaamista – tällaiset mahdollisuudet ovat monilla alueilla muuten harvassa. Jotkin ryhmät jakavat säännöllisesti ympäristökasvatuspalkintoa. Useimmilla on käytössään jokin sosiaalisen median viestintäkanava, joillakin myös Internet-sivut.

Ryhmät ovat etenkin useiden ELY-keskusten toiminnassa tärkeä tapa edistää ympäristötietoisuutta. Niiden rooli ryhmässä vaihtelee. Joillain alueilla ELY-keskus on asettanut ryhmän virallisesti, joillain kokoonnutaan epävirallisemmin. Useissa ryhmissä puheenjohtaja tai sihteeri on ELY-keskuksesta, joissain molemmat. Alueellinen yhteistyöryhmätoiminta sopii ELY-keskuksille hyvin, sillä niiden toimialue ulottuu usean kunnan alueelle ja niiden tehtäviin kuuluu ympäristötietouden edistäminen. Useimmissa yhteistyöryhmissä on edustus myös Metsähallituksesta ja maakuntamuseosta.

Yhteistyöryhmät ovat saaneet kehittämiseensä resursseja paitsi jokaisen osallistujan työpanoksesta niin myös hanketyöllä. Hankkeita ovat rahoittaneet mm. Keski-Suomen ELY-keskus (ympäristöministeriön hallinnonalan harkinnanvaraiset valtionavustukset) ja jotkin maakuntien liitot.

Yhteistyöryhmille on useiden vuosien ajan järjestetty keväisin yhteinen tapaaminen. Järjestelyistä ovat vastanneet Keski-Suomen ELY-keskus ja FEE Suomi (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry). Viime vuosina järjestelyvastuuta on siirretty yhteistyöryhmille itselleen.

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät

Kulttuuriympäristön yhteistyöryhmät ovat niin ikään tärkeä ympäristötietoisuutta edistävä yhteistyön muoto. Ryhmiä on lähes kaikkien ELY-keskusten alueilla, ja ne kokoontuvat pääsääntöisesti ELY-vetoisesti. Yhteistyöryhmiin kuuluu ELY-keskuksen lisäksi edustajia valtion organisaatioista, kuten Museovirastosta, Metsähallituksesta ja Senaatti-kiinteistöistä, sekä lisäksi edustajia mm. maakuntien liitoista, kunnista, maakuntamuseoista, yliopistoista, metsäkeskuksista ja yhdistyksistä.

Yhteistyöryhmissä käsiteltäviä aiheita ovat maankäytön suunnittelu, rakennussuojelu, rakennetun ympäristön hoito, maisema-alueet, perinnemaisemat ja maiseman hoito sekä muinaismuistojen tutkimus ja suojelu. Ryhmät saattavat toimia asiantuntijaryhminä esimerkiksi maakuntakaavoituksessa. Ryhmien tavoitteena on edistää vuorovaikutusta, yhteistyötä ja tiedonvälitystä kulttuuriympäristöön liittyvissä kysymyksissä.

Hallinnon sisäiset substanssiverkostot

Ympäristöhallinnossa on pitkät perinteet erilaisista sisäisistä asiantuntijaverkostoista: luonnonsuojeluverkosto, rakennetun ympäristön ja kulttuuriympäristön asiantuntijoiden verkosto jne. Verkostoihin kuuluu edustajia niin keskus- kuin aluehallinnostakin, ja nyttemmin mukaan on tullut myös muita yhteistyötahoja.

Näissäkin verkostoissa on potentiaalia ympäristötietoisuustyöhön. Esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksellä hyväksytyssä luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiassa korostuvat mm. luontoasioiden valtavirtaistaminen kaikkialle yhteiskuntaan ja uusien toimijoiden saaminen mukaan luonnon puolesta tehtävään työhön. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää ympäristötietoisuustyötä, jota voidaan ideoida ja edistää luonnonsuojelun asiantuntijaverkostossa.

Jotkin verkostot tapaavat säännöllisesti neuvottelupäivillä. Museovirasto järjestää yhdessä sidosryhmien kanssa vuosittain kulttuuriympäristön neuvottelupäivät, jonka tavoitteena on kulttuuriympäristöalan ammattilaisten verkottuminen ja tiedon välittäminen ajankohtaisista aiheista erityisesti viranomais- ja muuseotyön tarpeisiin.

Valtakunnalliset ympäristökasvatuspäivät yhdistävät eri sektoreita

FEE Suomi (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry) yhteistyökumppaneineen järjestää noin vuosittain valtakunnalliset ympäristökasvatuspäivät. Päivien ohjelmassa on mm. ajankohtaisia luentoja kestävän kehityksen kysymyksistä ja ympäristötietoisuuden edistämisestä, runsaasti käytännönläheisiä työpajoja, minimezzut sekä tutkijatapaaminen.

Ympäristöhallinnon ja Museoviraston edustajia on ollut mukana ympäristökasvatuspäivillä osallistujina, luennoitsijoina ja työpajojen vetäjinäkin. Keski-Suomen ELY-keskus järjestää FEE Suomen kanssa päivien yhteydessä vuosittain Yhteistyöllä eteenpäin -seminaarin. Päivien yhteydessä on järjestetty vuosittain myös ELY-keskusten ympäristökasvatuksen yhteyshenkilöiden tapaaminen.

– Ympäristökasvatus on yhteistyötä, verkkojen kudontaa ja nuotan vetoa

Pohjois-Pohjanmaan ympäristötietoisuustoiminta käynnistyi vuonna 1997 maakunnan ympäristöohjelman teon yhteydessä Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen toimesta. Lähtökohtana oli Rio de Janeirossa 1992 sovittu maailmanlaajuinen kestävä kehityksen toimintaohjelma.

Ympäristökasvatuksen voimaperäinen kehittäminen alkoi vuonna 2005 nk. Maakuntarallin pyrkäessä kartoittamaan laajalti koko Suomen eri alueiden ympäristökasvatustoimintaa. Maakuntarallin tuloksena maakuntiin perustettiin ympäristökasvatuksen kehittämiseksi erilaisia toimielimiä, jotka yleensä hoitivat tehtäviään ympäristökeskusten johdolla. Syntyi PYRY, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökasvattajien yhteistyöryhmä, jo alueellamme aktiivisesti toimineen ympäristötietoisuuden yhteistyöryhmän rinnalle.

Alueellisen yhteistyön tavoitteena on ympäristötietoisista kuntalaisista koostuva Pohjois-Pohjanmaa, maakunta, jossa toteutuu eettinen, esteettinen, ekologinen, emotionaalinen ja ekonominen kestävä toiminta. Olemme jo ajatuksissamme korvanneet ympäristötietoisuuden ympäristösivistys-sanalla.

Yhteistyöryhmä edistää yhteistyötä koko maakunnan alueella eri toimijoiden kanssa. Olemme pyrkineet kutsumaan mukaan teemasta riippuen "ei niin ympäristöalaan liittyviä tahojakin", esimerkiksi diakonissalaitoksen. Hiippakunta ja seurakunta ovat aktiivisia osallistujia mm. 4H:n, Maaseudun sivistysliiton, ProAgrian, kuntien ja opetuspuolen rinnalla. Yhdistämällä voimavarat saadaan vähillä resursseilla enemmän näkyvyyttä. Vuositeemaan liittyen kukin organisaatio, järjestö, koululaitos, kunta, yritys tai yksittäinen kansalainen on tervetullut osallistumaan omien resurssien ja toimintatapojen mukaan. Samaan pataan kuuluvat niin ympäristötietoisuus, ympäristökasvatus, kulttuuriympäristöjen ja rakennetun ympäristön yhteistyöryhmät kuin sosiaalisen kestävä kehityksen sarkakin.

Oulun yliopiston maantieteenlaitoksen kanssa teemme yhteistyötä Ympäristö ja yhteiskunta -kurssin merkeissä. Esitämme aiheita vuositeemaan liittyen, ja vuosi saa pätevän päätöksen opiskelijoiden seminaariesityksistä. Opiskelijat saavat yleisöä ja me toimintaamme liittyviä esityksiä. Win-win!

AVIn opetus- ja kulttuuripuoli mahdollistaa vuosittaiset Ympäristökasvatuspäivät. Vuonna 2014 päivät järjestettiin yhteistyössä valtakunnallisten seikkailukasvatuspäivien kanssa Pikku-Syötteellä. Samalla saralla olemme heidänkin kanssa. Yhteistyötä tarvitaan ja se kannattaa!

Aineetonta kulttuuriperintöä tunnistetaan ja vaalitaan yhdessä

Mitä yhteistä on kanteleensoitolla, runolaululla ja vastantekotaidolla? Entä akupunktiolla, Välimeren ruokavaliolla ja katkarapujen pyynnillä ratsain? Kaikki nämä ovat aineetonta elävää kulttuuriperintöä, ensin mainitut Suomessa ja toiset kansainvälisiä esimerkkejä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön maailmanluettelosta. Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta solmittiin vuonna 2003. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2013 ja Museovirasto vastaa sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta.

Sopimuksen tarkoituksena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön tunnistamista ja vaalimista. Elävä kulttuuriperintö voi olla mm. käsityötaitoja, suullista perinnettä, esittävää taidetta tai sosiaalisen elämän käytäntöjä ja juhlamenoja.

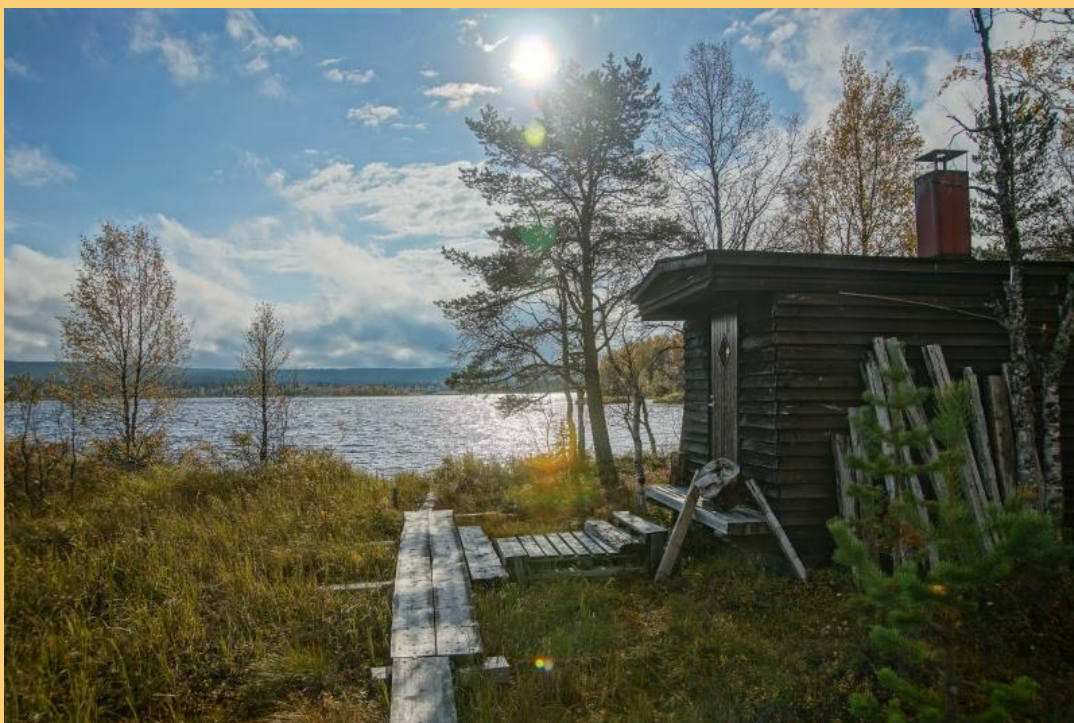
Luontoon liittyvät elävät perinteet ovat yksi viidestä sopimuksen nimeämästä aihealueesta. Ne voivat olla esimerkiksi tietoja, taitoja, tottumuksia ja uskomuksia, jotka kumpuavat suhteesta ympäröivään luontoon: perinteinen tieto ympäristöstä, paikallisesta kasvistosta ja eläimistöstä sekä kaikki se toiminta, jota luonnossa teemme. Pajupillin tai kaarnalaivan vuoleminen, tieto hyvistä sienipaikoista, paikkoihin liittyvät kertomukset, taito luonnonniityn hoitamisesta tai perinnelajikkeiden viljelystä ovat kaikki aineettoman kulttuuriperinnön ytimessä.

Tärkeä osa sopimuksen toteutusta on Museoviraston perustama Elävän perinnön wikiluettelo, johon on kevästä 2016 alkaen kerätty yhteisöjen ja ryhmien kirjoituksia elävästä perinnöstään. Ensimmäisinä luontoon liittyvinä esimerkkeinä wikissä ovat jokamiehenoikeudet, suomalainen metsäsuhde ja suomenpystykorvalla metsästäminen. Nyt tavoitteena on innostaa erilaisia tahoja kirjoittamaan wikiin omia esimerkkejä.

Suomessa on sopimuksen toimeenpanoon liittyen perustettu tänä keväänä luontoringi, joka vie Unescon sopimuksen toimeenpanoa eteenpäin omalla toimialallaan. Se toimii koordinoivana elimenä ja solmu-kohtana, joissa alan perinteen harjoittamisesta, siirtämisestä, koulutuksesta, tutkimuksesta, dokumentoinnista ja tallentamisesta vastaavat toimijat voivat kohdata. Ringi voi mm. herätellä aiheesta keskustelua, järjestää seminaareja ja tapahtumia sekä luoda uusia kumppanuuksia ja hankkeita. Kestävä kehitys on yksi keskeinen teema luontoringin toiminnassa. Elävällä perinnöllä - niillä tiedoilla, taidoilla ja käytännöillä, joita ihmiset ovat kehittäneet omissa elinympäristöissään - on merkitystä yhteiskunnan kehitykselle laajemmin.

- Elävän perinnön wikiluettelo: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

Leena Marsio, Museovirasto

Osallistavat välineet ja avoimet aineistot

Monessa ympäristöön liittyvässä hankkeessa tai toimintatavassa on kasvavana trendinä pyrkiä saamaan kansalaisia mukaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Joukkoistamalla pyritään mm. välttämään mahdollisia konflikteja, mutta kansalaistieteen käyttö on muutenkin kasvamassa. Kansalaisia osallistetaan tiedon keräämiseen ja tuottamiseen. Yksi esimerkki perinteisestä kansalaistieteestä ovat riistakolmiolaskennat, uusia esimerkkejä mm. vesien tai sammakkoeläinten havainnointi.

Ympäristöhallinnossa on karsittu resursseja esimerkiksi maastossa tehtävistä seurannoista. Mahdollisuuden tarjoutuessa aktiiviset kansalaiset toimivat kuitenkin itse ja täyttävät tietoaukkoja, joita viranomainen ei välttämättä enää pysty täyttämään. Joissakin tilanteissa kansalaisilta saatu tieto on yhtä relevanttia ja käyttökelpoista kuin asiantuntijavoimin kerätty. Osallistaminen lähentää viranomaisia ja kansalaisia.

Samalla, kun kansalaiset tuottavat tietoa viranomaisten ja muiden kansalaisten käyttöön, he myös aktivoituvat tarkkailemaan ympäristöään. Tämä vahvistaa ympäristönlukutaitoa ja luontosuhdetta. Osallistumisen paikkoja tarjoamalla annetaan kansalaisille mahdollisuus vaikuttaa positiivisella tavalla ympäristöön, mikä osaltaan luo pohjaa ympäristötietoisuudelle.

Toisaalta hallinnolla on suuret ja karttavat määrät tietoa ympäristöstä, joka on hyvä saada sujuvasti yhteiskunnan käyttöön. Avoimen tiedon palvelut täydentävät perinteisiä verkkopalveluita ja tuovat parhaimmillaan tiedot esiin havainnollisella ja kiinnostavalla tavalla. SYKE on jo vuosia tehnyt töitä ympäristötietovarantojen avaamiseksi ja hyödynnettävyyden parantamiseksi. Parhaillaan on meneillään Envibase-hanke, jossa luodaan konkreettisia työvälineitä ympäristön seurantaan, tutkimukseen ja suojeluun. Hankkeen tavoitteena on avata ympäristöhallinnon tietoaineistoja, nykyaikaistaa ympäristön tilan seurantaa, vähentää päällekkäisiä tietojärjestelmiä ja helpottaa tiedon käyttöä. Hankkeen arvioidaan tehostavan seurantaa ja raportointia. Hyötyjä koituu myös eri tahojen tiedonsaannin paranemisesta, ympäristötiedon hyödyntämisestä elinkeinotoiminnassa sekä kansalaisten mahdollisuuksista tuottaa itse ja hyödyntää havaintotietoa.

Esimerkkejä avoimen tiedon ja osallistamisen palveluista ympäristöhallinnossa ja Museovirastossa:

- **Järvi- ja meriwiki** perustuu asiantuntijoiden eli viranomaisten sekä kansalaisten yhteistyöhön. Wikin tavoitteena on tuottaa ja jakaa tietoa Suomen järvistä ja merialueista ja edistää näin sekä kiinnostusta vesistöihin että vesiensuojelua. (SYKE)
- **VELMU-karttapalvelu** esittelee ja kokoaa Suomen merenalaista luontoa koskevaa tietoa. Palvelu on koottu 12 vuoden aikana kertyneestä inventointimateriaalista. (SYKE ja yhteistyökumppanit)
- **Vesikartassa** voi tarkastella vesien ekologista ja kemiallista tilaa sekä muita vesienhoitoon liittyviä aineistoja. (SYKE)
- **Elinympäristön tietopalvelu Liiteri** tarjoaa kattavasti ja yhtenäisessä muodossa tietoa rakennetusta ympäristöstä, esimerkiksi kaavoituksesta, yhdyskuntarakenteesta, luonnonvaroista sekä rakennuksista, asumisesta ja kulttuuriympäristöistä. (SYKE)
- **Kulttuuriympäristön rekisteriportaali** on Museoviraston ylläpitämä palvelu, jossa voi selata rekisterien, arkistojen ja kokoelmiin tallennettuja tietoja arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Palvelun kautta on myös mahdollista ladata paikkatieto- ja digitaalisia arkistoaineistoja sekä antaa palautetta.
- **Retkikartta.fi**-palvelusta voi hakea retkeilyyn sopivia kohteita ja palveluita. Kuntien retkeilypalvelut tuodaan Retkikarttaan Lipas-liikuntapaikkojen tietopankista.

Avustukset

Avustukset ovat tapa tukea muiden toimijoiden, erityisesti kolmannen sektorin työtä kestävän kehityksen ja ympäristötietoisuuden parissa. Tässä luvussa on kerrottu säännöllisistä ympäristöhallinnon tai Museoviraston avustuksista, jotka suunnataan pääasiassa tai suurelta osin juuri tietoisuustyöhön. Myös monet muut hallinnon jakamat avustukset tukevat kestävää kehitystä ja osaltaan myös ympäristötietoisuutta.

Avustukset järjestötoimintaan ja ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankkeisiin

Ympäristöhallinnon harkinnanvaraisia valtionavustuksia jaetaan vuosittain niin luonnonsuojelu- ja ympäristöjärjestötoimintaan kuin ympäristökasvatuksellisiin hankkeisiin. Ympäristöministeriö myöntää vuosittain harkinnanvaraisia yleisavustuksia ympäristöjärjestötoimintaan ja Keski-Suomen ELY-keskus harkinnanvaraisia valtionavustuksia ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankkeisiin. Yhteensä jaettavaa näihin tarkoituksiin on viime vuosina ollut noin 2,1 miljoonaa euroa vuodessa (vuonna 2016 1,7 miljoonaa).

Tämä on ympäristöhallinnossa keskeinen ja myös suhteellisen konkreettinen tapa tukea ympäristötietoisuuden edistämistoimia. Myös muut toimijat ovat nähneet tämän tehtävän ympäristöministeriön hallinnonalan keskeisimpänä tapana osallistua kestävän kehityksen kasvatukseen (Kansallisten kestävää kehitystä edistävien kasvatuksen ja koulutuksen strategioiden toimeenpanon arviointi, Pathan ym. 2012):

”- ympäristöhallinnon rooliksi asetettiin kouluyhteistyön sekä kasvatus- ja valistustehtävän painoarvon vahvistaminen. Haastateltavien mukaan YM:n keskeisimpänä roolina nähtiin lähinnä ympäristökasvatuksen avustusten jakaminen.”

Ympäristökasvatuksen hankeavustukset on suunnattu valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittävälle koikeilu- ja kehittämishankkeille. Hankeavustuksia on myönnetty viime vuosina vuosittain 240 000 euron edestä (210 000 euron vuonna 2016).

Avustuksilla on autettu alkuun muun muassa luonto- ja ympäristökoulujen LYKE-verkostoa, Materiaalipankki MAPPAA, Vihreitä ripareita, useita alueellisia yhteistyöryhmiä sekä toteutettu kymmeniä eri aihepiireihin liittyviä ja eri-ikäisille suunnattuja aineistoja, materiaaleja ja tapahtumia.

Vuoden 2016 avustusten valintakriteereissä nostettiin ensimmäistä kertaa esiin kaksi hallinnonalan keskeistä strategiaa: Kulttuuriympäristöstrategia ja luonnon monimuotoisuuden strategia. Avustukset haluttiin ottaa tällä tavalla vahvemmin strategioiden edistämisen työkaluksi. Tukea myönnettiin mm. Kulttuuriympäristö ja kansalainen -selvitykseen; perheille, kouluille ja varhaiskasvatukseen tarkoitettuun saamelaisten perinteisen tiedon oppaaseen ja Ulos oppimaan Kuopiossa -hankkeelle.

Avustuksilla on autettu alkuun muun muassa luonto- ja ympäristökoulujen LYKE-verkostoa, Materiaalipankki MAPPAA, Vihreitä ripareita, useita alueellisia yhteistyöryhmiä sekä toteutettu kymmeniä eri aihepiireihin liittyviä ja eri-ikäisille suunnattuja aineistoja, materiaaleja ja tapahtumia.

Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyvät valtionavustukset

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla Museovirasto vastaa oman toimialansa kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön liittyvien valtionavustusten jakamisesta. Museoilta myönnettäviä harkinnanvaraisia valtionavustuksia voidaan antaa kulttuuriperintökasvatusta tukeviin kehittämishankkeisiin. Virasto tukee myös museoiden innovatiivisia hankkeita, joiden tavoitteena on erityisesti lisätä kulttuuriperinnön yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja merkitystä kehittämällä museoiden toimintamalleja sekä syventämällä museoiden ja yleisöjen välistä vuorovaikutusta. Esimerkiksi vuonna 2016 Tampereen museoiden kokoelmapalvelut, Kulttuurikasvatussyksikkö Taite ja Postimuseo saivat avustusta yhteisölliseen dokumentointihankkeeseen.

Tukea ovat viime vuosina saaneet myös monet ympäristötietoisuutta edistävät projektit (mm. lasten ja nuorten luontosuhteen tallennus, luonto- ja kulttuuripolkujen suunnittelu, kulttuuriympäristö- ja ekotera-
piahanke, saamelaisen perinnetiedon keruu). Virasto myöntää myös tukea muinaisjäännösalueiden maisemanhoitoon ja merkitsemiseen yksityishenkilöille ja yhteisöille. Avustusta voi saada esimerkiksi opasteisiin, polkuihin, luontokartoitukseen tai hoitosuunnitelmaan.

EU:n avustukset ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankkeisiin

EU:n ympäristörahoitusvälineen Lifen hankkeet ovat kansallisesti suurimpia ympäristöhankkeita. Suomessa on toteutettu kahden viime vuosikymmenen aikana yli 130 hyvin erilaista Life-hanketta, kukin kokonaiskustannuksiltaan yleensä 1–5 M€.

Hankkeet sisältävät tyypillisesti tiedonvälitys-/valistuskomponentin, jonka suuruus on yleensä n. 10 % hankkeen kokonaiskustannuksista. Lisäksi Life sisältää yhtenä osana erityisesti ympäristötietoisuuden kasvattamiseen tähtäävän hankeosion. Esimerkkeinä runsaasti ympäristökasvatukseen ja -valistukseen panostaneista hankkeista mainittakoon Saimaannorppa-Life, Jäteneuvonta-Life, Suoverkosto-Life, Lohikalastus-Life, Kotiseutukosteikko-Life ja Sisävesi-Life.

EU-komissio tekee Life-rahoituspäätökset itsenäisesti. Ympäristöministeriö osarahoittaa strategiaansa tukevia hankkeita tyypillisesti 30–50 000 eurolla ja osallistuu hankkeiden ohjausryhmätyöhön.

Lapset ja nuoret kohderyhmänä

Lapset ja nuoret nostettiin esiin monissa kyselyvastauksissa kohderyhmänä, johon hallinnon olisi ympäristötietoisuustyössään suunnattava nykyistä enemmän huomiota. Hallinnolle luonteva tapa vahvistaa lasten ja nuorten ympäristötietoisuutta on tarjota apua toimijoille, jotka työskentelevät lasten parissa: luontokouluille, opettajille, kansalaisjärjestöille.

Ympäristöhallinnon organisaatioilla on kuitenkin jonkin verran myös suoraan lapsille ja nuorille suunnattuja toimintoja. Metsähallituksen luontokeskusten asiakkaina käy paljon perheitä ja koululaisia. Lisäksi Metsähallituksella on myös Junior Ranger -toimintaa, jossa nuoret tutustuvat luontoon ja luonnonsuojelualueisiin toiminnallisilla leireillä ja muissa tapaamisissa. Junior Ranger -toiminta on kansainvälistä.

Ympäristöministeriön yhteistyökumppaneineen järjestämä Kulttuuriympäristön tekijät -kilpailu kytkeytyy Euroopan kulttuuriympäristöpäiviin. Kilpailulla kannustetaan lapsia ja nuoria havainnoimaan, tutkimaan ja arvioimaan lähiympäristöään. Kulttuuriympäristomme.fi-sivustolla on myös muita aineistoja kulttuuriympäristökasvatukseen.

Museoviraston, opetushallituksen ja ympäristöministeriön Suomen Tammi (1998–2004) ja Suomen Tammi plus (2005–2008) -hankkeissa kehitettiin uusia toimintatapoja ja tuotettiin runsaasti ohje- ja opasaineistoa kulttuuriperintö- ja kulttuuriympäristökasvatukseen. Aineistot ovat edelleen saatavilla ja niiden tehtäväsimerkkejä ja ideoita voi soveltaa sekä kouluissa että ympäristökouluissa.

Myös monet ELY-keskukset ovat tehneet tai tekevät suoraa yhteistyötä koulujen kanssa. Kainuun ELY-keskuksella on kummikouluna sairaalakoulu, jossa asiantuntijat vierailevat vuosittain kertomassa luonnosta ja ympäristöstä. Aiemmin alueelliset ympäristökeskukset ja ELY-keskukset ottivat vierailulle myös opiskelija- ja koululaisryhmiä, mutta nyttemmin toiminta on hiipunut tai lakkautettu. Alueelliset ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmät tarjoavat kosketuspintaa lasten ja nuorten kanssa työskenteleviin.

SYKEllä on meneillään ympäristön tilan seurantaan liittyvä kokeiluhanke Rauman koulujen kanssa. Kokeilu on osoittanut, että viranomaisen ja koulun yhteistyö voi olla win-win-tilanne: siitä hyötyvät kummatkin osapuolet. Avoimen datan ja ympäristön tilan seurannan piirissä on mahdollista tarjota osallistumismahdollisuuksia myös lapsille ja nuorille. Myös muista SYKEN hankkeista on syntynyt materiaalia, jota voitaisiin käyttää kouluissakin.

Lapset ja nuoret ovat kohderyhmänä houkutteleva ja varteenotettava ryhmä muun muassa siksi, että heidät on suhteellisen helppo tavoittaa koulu yhteistyön kautta. Yhteistyön on onnistuakseen toki hyödyttävä myös koulutyötä ja oltava siis sopusoinnussa opetussuunnitelmien ja koulujen käytäntöjen kanssa.

Organisaatioiden roolit ja rajapinnat

Hankkeen selvitystyön mukaan ympäristöhallinnon ja Museoviraston yhteiset ympäristötietoisuustyön kivijalat ovat ammattitaito ja asiantuntijuus, viestintä ja tietovarannot sekä monipuolinen yhteistyö ja laaja verkostoituminen. Museoviraston ja ympäristöhallinnon työntekijät näkevät toisensa ennakkoluulottomina, omistautuneita asiantuntijoina, jotka pyrkivät avoimeen vuorovaikutukseen. Hallinnon sisällä vallitsee näkökulmien rikkaus. Mahdollistava työote edistää ratkaisujen löytämisessä.

” - henkilöstö on sitoutunutta, asiantuntevaa ja haluaa antaa parhaansa.”

Toisaalta haastatteluissa tuli ilmi, että vaikka ympäristöhallinnon ja Museoviraston työ näyttäytyy lainsäädännön ja asetettujen tehtävienkin näkökulmasta hyvin järjestäytyneenä, niin käytännössä työnjaossa ja tehtävissä on epäselvyyksiä. Toisten hankkeessa mukana olevien organisaatioiden toimet ja tehtävät olivat osin tuntemattomia. Ympäristöministeriö oli kaikissa organisaatioissa tunnetuin, mutta samalla ympäristöministeriön viestinnästä ja viestinnän teemoista haluttiin lisää tietoa. Haastattelut vahvistivat hankkeen lähtöajatus siitä, että roolit kaipaavat selkeyttämistä.

Mukana olleiden organisaatioiden ympäristötietoisuustyön vahvuuksia ja parhaita toimintatapoja kokoomalla pyrittiin kirkastamaan kunkin organisaation roolia kokonaisuudessa. Organisaatiokohtaisia piirteitä on koottu taulukkoon 2.

Yhteistyö organisaatioiden välillä

Vaikka toisten organisaatioiden työt eivät olleetkaan täysin tuttuja, yhteistyön katsotaan olevan ympäristöhallinnon sisällä hyvällä tolalla. Tämä tuli esiin sekä kyselyssä että haastatteluissa. Henkilöt tuntevat toisiaan yli organisaatorajojen ja yhteistyöllä on pitkät perinteet. Yhteistyötä tapahtuu monella tasolla mutta sen laajuudessa ja laadussa voi olla alueellisia eroja. Hankkeen aikana tuli esiin monia yhteisiä strategioita, kampanjoita, verkkosivustoja ja yhteistyöryhmiä sekä jatkuvaa yhteistyötä esimerkiksi avoimen datan, osaaamisen kehittämisen ja viestinnän äärellä.

Organisaatiomuutokset ovat vaikuttaneet yhteistyöhön. Haastateltavat kertoivat, miten edellinen ympäristöhallinnon myllerrys eli ELY-keskusten perustaminen heikensi ja osittain lamaannutti yhteistyökuvioita. Ennen muutosta alueelliset ympäristökeskukset olivat tiiviissä yhteistyössä sekä ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa että ainakin omilla alueillaan myös Museoviraston ja Metsähallituksen kanssa. Osa näistä yhteistyökuvioista ei vielä lähes seitsemän vuoden jälkeenkään ole palautunut aiemalle tasolle. Moni vastaajista koki myös huolta siitä, miten jälleenrakennettujen tai säilyneiden yhteistyöverkostojen käy meneillään olevassa aluehallintouudistuksessa. Yhteistyö vaatii toimiakseen jatkuvaa ylläpitoa ja kehittämistä.

Jokaisessa organisaatiossa nostettiin rooleista puhuttaessa esiin myös sektoroituminen ja siiloutuminen. Organisaatioissa ympäristötietoisuuden edistämistehtävä nähdään yhden sektorin tehtävänä sen sijaan, että se olisi läpileikkaava teema. Esimerkiksi ELY-keskuksissa teema voisi kuulua asiantuntijoiden työhön laajemminkin kuin vain ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueella.

Organisaatio	Vahvuuksia, erityispiirteitä, resursseja, hyviä toimintatapoja
Metsähallitus	<p>Tärkeä rooli luonnon ja luonnonsuojelun korostajana, riittävän iso ollakseen ”trendsetter”</p> <p>Puitteet (luonnonsuojelualueet, kansallispuistot) hallussa</p> <p>Suorat kontaktit kansalaisiin, vapaaehtoistoiminnan koordinointi</p> <p>Monipuolinen hanketoiminta</p> <p>Monipuolinen viestintä, sosiaalisen median käyttö</p> <p>Kansallispuistokummit, lammaspaimenviikot</p>
Museovirasto	<p>Valtakunnallinen ja laaja-alainen kulttuuriympäristön asiantuntemus</p> <p>Museoalan valtakunnallinen kehittämistehtävä</p> <p>Alueilla yhteistyösopimukset maakuntamuseoiden kanssa</p> <p>Välitön kontakti kansalaisiin, kansalaiset ottavat aktiivisesti yhteyttä</p> <p>Kuuluu kansallisiin muistiorganisaatioihin, säilyttää kulttuuriperinnön julkisia tietovarantoja, joita jaetaan myös verkossa avoimesti kaikille.</p> <p>Uutena avauksena Elävän aineettoman kulttuuriperinnön wiki</p>
ELY-keskukset	<p>Toiminta alueilla ympäri Suomen</p> <p>Ympäristön ja toimijoiden tuntemus</p> <p>Alueelliset yhteistyöryhmät ja -verkostot (ympäristökasvatus ja muut)</p> <p>Ympäristökasvatuksen hankeavustukset, rakennusperinnön hoidon avustukset</p> <p>Ympäristökasvatuksen kehittämistehtäviin varattu 1 htv erikoistumistehtävänä</p>
Ympäristöministeriö	<p>Ympäristöasiantuntemus</p> <p>Monipuolinen yhteistyö, myös kansainväliset kontaktit</p> <p>Strategiatyö (mm. kulttuuriympäristö, luonnon monimuotoisuus)</p> <p>Järjestöavustukset</p> <p>Luonnon monimuotoisuuden viestintäryhmä, ilmastoviestinnän ryhmä</p> <p>Koordinoi Euroopan kulttuuriympäristöpäiviä</p>
Suomen ympäristökeskus	<p>Ympäristöasiantuntemus, tuottaa tutkimustietoa</p> <p>Paljon hanketoimintaa</p> <p>Monipuolinen yhteistyö yli sektorirajojen, yhteistyökampanjat</p> <p>Paikkatietotyö</p> <p>Johdon tuki viestinnälle, asiantuntijat aktiivisia viestijöitä, viestintäosaaminen, toiminta näkyvää</p> <p>HINKU-kuntien verkosto</p>

Taulukko 2. Hankkeessa tunnistettuja organisaatioiden vahvuuksia, erityispiirteitä, resursseja ja hyviä käytäntöjä ympäristötietoisuuden näkökulmasta.

Suosituksset ja kehittämissuodotukset

Tähän lukuun on nostettu suosituksia ja kehittämissuodotuksia, joita on kummunnut sekä teemahaastatte-luista, kyselystä että ohjausryhmän keskusteluista. Suositukset on ryhmitelty viiden pääteeman alle: vies-tintä, yhteistyö, hankkeet, avoin tieto ja digitalisaatio sekä luonto- ja kulttuuriympäristö. Suositusten jälkeen esitetään muutamia kehittämissuodotus. Lisäksi kappaleen lopussa on käsitelty lyhyesti meneillään olevaa aluehallinnonuudistusta sekä vaikuttavuuden arviointia.

Aktiivisesta ja ratkaisukeskeisestä viestinnästä kannattaa huolehtia

Ympäristötietoisuuden edistämisen kantavimpia kivijalkoja ympäristöhallinnon ja Museoviraston työssä on viestintä.

- On tärkeää pitää jatkuvasti huolta viestinnän aktiivisuudesta ja laadusta. Jokaisen virka-miehen ja toimihenkilön viestintävastuu ja viestintätaidot, johdon kannustavuus ja or-ganisaation viestintähenkilöstön konsultoiva rooli ovat keskeisiä asioita. Ne tulevat lau-suntoversion perusteella esiin myös uu-desta, syksyllä 2016 julkaistavassa Valtion viestintäsuosituksessa. Siihen on syytä tu-tustua.
- Sidosryhmäviestinnän entistäkin suurempi merkitys on tunnistettava. Kun organisaatiot toimivat elävässä vuorovaikutuksessa kan-salaisten ja sidosryhmien kesken ja ovat mu-kana keskustelemassa asioista, myös ympäristötietoisuuden edistämisen mahdolli-suudet ovat hyvät.
- Ympäristöhallinnon ja Museoviraston on tuotava tietonsa, aineistonsa ja palvelunsa esiin aktiivisesti. Markkinointiviestinnän op-peja ei kannata kaihtaa hallinnossakaan.
- Ympäristötietoisuustyön kannalta tärkeää on myös viestinnän ratkaisukeskeinen sävy ja ympäristömyötäiseen toimintaan kannus-tava sisältö.

Näin ympäristöhallinnon ja Museoviraston henki-löstö kehittäisi viestintää

- kerrotaan onnistumisista
- henkilöidään positiivisesti
- muutetaan ajattelutapaa ja kerrotaan asioista uu-desta kulmasta
- organisaation viestijöillä tulisi olla *tujaus tiedotus-oppia ja suuresti substanssin tajua*
- arvioidaan ja suunnitellaan ympäristötietoisuus-työtä
- viestitään ymmärrettävästi ja kiinnostavasti
- tiedotusvälineistöä on, sen laaja-alaisempi hyödyn-täminen
- vuorovaikutteisesti, esim. some-kampanjat
- vapaamuotoisesti, ulos virkamieskielestä ja -muo-dosta
- sisällöntuotantoa tulisi entistä enemmän hajauttaa
- ajallinen priorisointi – yhteiskunnan ja median tark-kailu
- avointa ja julkista – hyvän hallinnon mukaista ilman virkamiesjäykistelyä
- huomioidaan kaikki ryhmät
- alas norsunluutorneista – jalkaudutaan asiakkai-den pariin ja tiedotetaan vuorovaikutuksen kautta
- infografiikan hyödyntämistä tulee lisätä
- monikanavaisuus on nykypäivää – vaatii riittävää resursointia
- myös hallinto voi tehdä markkinointiviestintää

Yhteistyö yli rajojen tuo vaikuttavuutta

Vaikka yhteistyö lukeutuu ympäristöhallinnon ja Museoviraston vahvuuksiin, on siinä parantamisen varaa niin organisaatioiden sisällä kuin välilläkin. Yhteistyö vaatii toimiakseen aktiivista toimintaa ja kehittämistä.

- Ympäristöhallinnon viestinnän neuvottelupäivien paluuta toivottiin monella suulla. Etenkin ELY-keskusten ympäristöasioihin perehtyneet viestijät harmittelevat yhteyksien höltymistä ympäristöministeriön ja SYKE:n suuntaan. Ympäristötietoisuustyön vaikuttavuus edellyttää nykyistä tiiviimpää hallinnon alan viestintäyhteistyötä. Täytyy etsiä ja tunnistaa uusia yhteistyötä vahvistavia toimintamuotoja, jotka voivat jatkaa tulevasta aluehallinnon uudistuksesta huolimatta.
- Uudenlaisiin yhteistyötahoihin kannattaa tutustua ennakkoluulottomasti. Organisaatioissa on paljon hyviä käytäntöjä, taitavia viestijöitä, onnistuneita edistämistarinoita ja hyviä ideoita, joista voi ottaa oppia yli ammattikunta- ja organisaatorajojen.
- Uusia kohderyhmiä kannattaa harvoin lähteä tavoittelemaan yksin vaan yhdessä jonkin sellaisen tahon kanssa, jolla on jo hyvät kontaktit tähän kohderyhmään. Kansalaisjärjestöissä toimii paljon aktiivisia ihmisiä, jotka ovat sitoutuneet samoihin tavoitteisiin kuin ympäristöhallinto ja Museovirasto.
- FEE Suomi järjestää noin kerran vuodessa valtakunnalliset ympäristökasvatuspäivät, jotka tarjoavat hyvän mahdollisuuden verkottumiselle. ELY-keskukset, ympäristöministeriö ja Metsähallitus ovat osallistuneet päiville suhteellisen aktiivisesti. Päivien hyödyntämistä kannattaa jatkaa ja laajentaa.
- Myös monet muut alakohtaiset neuvottelupäivät ovat tärkeitä tiedon- ja ajatustenvaihdon foorumeita. Viestintäaiheita voitaisiin käsitellä myös substanssikohtaisilla neuvottelupäivillä.
- Alueellisten ympäristökasvatuksen ja kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien ylläpito on mielekäs ja hallinnolle resurssitehokas tapa edistää ympäristötietoisuutta, tehdä monialaista yhteistyötä ja tuoda voimaa ympäristötietoisuustyöhön. Jokaisessa maakunnassa tulisi olla molemmat yhteistyöryhmät ja niissä hallinnon (erityisesti ELY-keskusten) edustus.
- Tulevassa aluehallinnon uudistuksessa on tärkeää, että uudet maakunnalliset organisaatiot jatkavat ELY-keskusten ja alueellisten ympäristökeskusten aloittamaa verkostotyötä. Maakunnan liitot olisi tämän vuoksi hyvä saada jo nyt mukaan yhteistyöryhmään niillä alueilla, joilla ne eivät vielä ole mukana. Ryhmissä olevia organisaatioita on kaiken kaikkiaan syytä sitouttaa vahvasti toimintaan, jotta ELY-keskusten lakkauttaminen ei halvaannuta ryhmän toimintaa.
- Alueellisten yhteistyöryhmien keskinäistä vuoropuhelua olisi hyödyllistä tiivistää niin alueiden välillä kuin alueiden sisälläkin. Toimintatapana voisi olla ryhmien puheenjohtajien ja sihteereiden tai muiden koordinaattoreiden säännölliset keskustelut.
- Alueellisten yhteistyöryhmien ja teemakohtaisten viestintäverkostojen vuoropuhelua voisi niin ikään parantaa. Ensi alkuaan olisi huolehdittava siitä, että verkostot tietävät toisistaan ja löytävät toisensa tilanteissa, joissa konkreettisesta yhteistyöstä olisi hyötyä. Verkostot voisivat esittäytyä toistensa tapaamisissa.

Asioita liikkeelle hanketyöllä

Hankkeet ovat jatkossakin tärkeä mahdollisuus toteuttaa asioita, tehdä avauksia, kokeilla ja tuoda esiin kiinnostavia näkökulmia. Hyvä hanke rakentaa tuloksensa siten, että ne jäävät elämään ja kehittymään varsinaisen hankkeen päätyttyä. Hankkeiden tueksi tarvitaan tavoitteita, toimintaohjelmia ja jatkuvuutta, jotta niistä saataisiin pidemmän aikavälin hyötyjä.

- Hankkeisiin kannattaa sijoittaa: euron panoksella voidaan saada käyttöön kolme euroa. Yhteistyön monipuolisuudesta on hyötyä myös hanketyössä.

Kansalaiset osallistumaan avoimen tiedon ja digitalisaation avulla

Avoimen tiedon, karttapalvelujen ja digitaalisten välineiden käyttö on arkipäivää jo monille ympäristöhallinnon ja Museoviraston työntekijälle – ja niin myös monelle kansalaiselle. Uudet välineet tarjoavat ympäristöhallinnolle ja Museovirastolle uudenlaisen mahdollisuuden saada ihmiset tutustumaan ympäristöönsä ja osallistumaan aktiivisesti ympäristön seurantaan ja siitä viestimiseen. Aktiivinen toiminta sitouttaa ihmisen asiaan tehokkaammin kuin passiivinen sivustaseuraaminen, joten ympäristötietoisuuden edistämisen kannalta uusien välineiden potentiaali on suuri.

Digitalisaatiota edistetään nyt aktiivisesti myös koulumaailmassa. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön syyskuussa 2016 julkistama Uusi peruskoulu -ohjelma on varannut hallituskaudella yli 20 miljoonaa euroa tutoropettajiin, jotka toimisivat joka koulussa auttaen kollegojaan ottamaan digivälineet ja uuden pedagogiikan haltuun tarkoituksenmukaisella tavalla.

- Jatketaan avoimen tiedon parissa tehtävää työtä. Hallinnon tehtävänä on jatkossa yhä enemmän mahdollistaa kansalaistiedon keruu ja joukkoistaminen luomalla alustoja ja työkaluja, mutta myös jäsentää ja jalostaa saatua tietoa ja määritellä, mistä tietoa erityisesti tarvitaan.
- Pidetään organisaatioiden viestintähenkilöstö ja muut ympäristötietoisuuden edistäjät ajan tasalla uusista mahdollisuuksista.
- Kehitetään kouluyhteistyötä.

Luonto- ja kulttuuriympäristönäkökulmien yhdistäminen

Kulttuuri- ja luonnonympäristö ja näiden äärellä tehtävä työ tulisi kytkeä paremmin toisiinsa.

- Kulttuuriympäristötehtäviä hoidetaan monen ministeriön alla. Yhteistyötä tehostamalla voitaisiin lisätä vaikuttavuutta entisestään.
- Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpano on yksi esimerkki siitä, miten strategiapaperia on pyritty jalkauttamaan ja osallistamaan kansalaisia aktiivisesti mukaan. Vuorovaikutuksella sekä hallinnon sisällä että ruohonjuuritasolla voidaan kulttuuriympäristöasioita positiivisesti arkipäiväistä.
- Euroopan kulttuuriympäristöpäivien teemana 2017 on Heritage and Nature. Tätä mahdollisuutta kannattaa käyttää yhteistyötapojen ja -kokemusten kokoamiseen.

Kehittämisehdotukset

Avoin yhteistyöfoorumi

Kootaan avoin yhteistyöfoorumi hallinnon ja kolmannen sektorin ympäristötietoisuusviestijöille. Foorumi järjestäisi viestintäkoulutusta ja tarjoaisi tilaisuuden kehittää yhdessä viestintäkampanjoita. Foorumiin olisivat tervetulleita monen alan asiantuntijat ja erilaiset näkökulmat, joiden vuoropuhelusta voisi syntyä monia uudenlaisia ideoita.

Hanketreffit

Alueelliset, monenlaisia toimijoita yhdistävät kulttuuriympäristö- ja ympäristötietoisuusverkostot voisivat koontua kerran vuodessa hankekokoontumiseen, jossa esiteltäisiin rahoitusinstrumentteja ja ideoitaisiin yhteisiä hankkeita. Myös teemakohtaiset viestintäryhmät voisivat tehdä hankeyhteistyötä alueellisten toimijoiden kanssa.

Kouluyhteistyön kehittäminen ympäristön tilan seurannassa

Kehitetään suunnitelmallisesti ympäristöhallinnon, Museoviraston ja muun kulttuuriperintöhallinnon kouluyhteistyötä ympäristön tilan seurannassa. Pohjana voidaan käyttää SYKEN yhteistyökokemuksia Raumalta. ELY-keskusten ympäristökasvatuksen yhdyshenkilöt voivat toimia linkkeinä joka puolelle maata ja alueellisiin ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmiin.

Tulosohjausta ympäristötietoisuustyöhön

Metsähallituksessa on jo kannustettu henkilöstöä ja yksiköitä viestimään aktiivisesti tulospalkkioiden avulla. Tästä voisi ottaa mallia muissakin organisaatioissa. Lisäksi ympäristöministeriön tulosohjauksessa ELY-keskusten suuntaan ympäristötietoisuus voisi näkyä selvemmin mm. alueellisten yhteistyöryhmien ja yhdyshenkilöiden nimeämisen muodossa. Samoin Metsähallituksen tulosohjauksessa voisivat ympäristötietoisuusteemat olla esillä nykyistä vahvemmin.

Laaditaan kansallinen kestävä kehityksen koulutuksen ja kasvatuksen suunnitelma

Edistetään aktiivisesti kansallisen kestävä kehityksen kasvatuksen suunnitelman laatimista ja toteuttamista yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen kanssa. Suunnitelman laatiminen on kirjattu esitykseksi myös ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman ympäristökasvatuksen ja tietoisuuden työryhmän raporttiin vuonna 2015. Suunnitelmatyöhön otetaan mukaan kolmannen sektorin toimijat kestävä kehityksen koulutuksen ja kasvatuksen alalta. Kansallinen suunnitelma parantaa sektorirajat ylittävän yhteistyön vaikuttavuutta ja kirkastaa edelleen eri toimijoiden rooleja.

Aluehallinnon uudistus

Aluehallinto uudistuu vuoden 2019 alusta niin, että mm. ELY-keskukset, AVIt ja maakunnan liitot lakkaute-
taan. ELY-keskusten tehtävät jaetaan uusiin perustettaviin maakuntaorganisaatioihin sekä valtion aluehal-
linto-organisaatioon. Uudistuksen myötä ELY-keskusten nykyinen tehtävä ”ympäristöä koskevan tiedon
tuottaminen ja jakaminen ja ympäristötietouden parantaminen” siirtynee maakunnille samoin kuin kulttuu-
riympäristön hoidon tehtävät. Maakunnille siirtyy todennäköisesti myös ympäristön tilan seurantatehtäviä:
pinta-, pohja- ja rannikkovesien tilan seuranta, vesitilanteen seuranta sekä kulttuuriympäristön tilan ja kehi-
tyksen seuranta.

Ympäristötietouden edistämistehtävää ja kulttuuriympäristön hoitoa ei ohjata erillislainsäädännöllä. Nii-
den asemasta on tämän vuoksi pidettävä erityistä huolta ison uudistuksen pyörteissä. Uudistukseen liittyy
myös monia teknislouhteisia haasteita, jotka on ratkaistava ympäristötietoon liittyvien tehtävien sujumiseksi.

*”Kaikkien voimavarat joudutaan suuntaamaan uudestaan, siinä pitäisi olla selkeää kuka ottaa ympäristökasvatuksesta
kunnollisen kopin ja millä resursseilla.”*

- Seurantatietojen katkeamattomuuden ja saatavuuden varmistamiseksi on tärkeää huolehtia tietojärjes-
telmien yhteensopivuudesta valtion ja kuntien järjestelmien kanssa sekä tarvittavasta yhteistyöstä orga-
nisaatio- ja maakuntarajojen yli.
- On selvennettävä, miten EU:n ympäristötietodirektiivin edellyttämät säännölliset ja kattavat tiedot alueel-
lisesta ympäristön tilasta jatkossa tuotetaan ja viestitään: kokoavatko maakunnat tiedot myös naapu-
riorganisaatioilta ja viestivät niistä? Tietoa aiemmin tuottaneet ja tulkinneet ELY-keskusten ympäristö ja
luonnonvarat -vastualueen henkilöt jakaantuvat uudistuksessa maakuntiin ja valtiolle.
- On selvitettävä alueellisen ympäristötiedon viestintäkanavat erityisesti verkkosivujen osalta. Tällä het-
kellä suurin osa ELY-keskusten ympäristöaiheisista verkkosivuista sijaitsee ymparisto.fi-verkkopalve-
lussa.
- Ympäristön tilaa koskevan tiedon jakamistehtävän ja ympäristötietouden parantamistehtävän hoita-
miseksi maakunnissa on varmistettava riittävät henkilöresurssit. Henkilöstön riittävä viestinnällinen osaa-
minen ja viestintään varatut resurssit tulee myös taata.
- On pidettävä huolta ympäristöviestinnän yhteistyön jatkumisesta keskushallinnon, valtion alueviranomai-
sen ja maakuntien kesken. Tähän täytyy etsiä uusia tapoja ohjaussuhteiden muuttuessa.
- Maakuntien on jatkossa huolehdittava alueellisten ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmien tai -verkos-
tojen sekä kulttuuriympäristön yhteistyöryhmien toiminnan jatkumisesta tai käynnistämisestä.
- Se, miten ELY-keskusten nykyiset ympäristökasvatuksen yhdyshenkilöt sijoittuvat organisaatiouudistuk-
sessa, on vielä auki. Maakuntaorganisaatioissa tulee varmistaa, että jokaisessa niistä on nimetty yhdys-
henkilö edistämään ja osallistumaan alueelliseen ja valtakunnalliseen yhteistyöhön. Yhteistyö on edel-
leen avainasemassa ympäristötietouden parantamistyössä.

Vaikuttavuuden arvioiminen ja kehittäminen

Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjänä -hankkeen yhtenä tavoitteena oli auttaa
organisaatioita parantamaan vaikuttavuuttaan ympäristötietoisuuden edistämiseksi. Hankkeessa löydettiin
vahvuuksia ja toimintatapoja, joista haastattelujen, kyselyn ja ohjausryhmän kesken käytyjen keskustelujen
perusteella kannattaa pitää kiinni ja joita kannattaa kehittää.

On kuitenkin todettava, että ympäristötietoisuuden mittaaminen on vaikeaa ja vielä hankalampaa on ar-
vioida sen edistämiseksi tehdyn työn vaikuttavuutta. Ympäristöministeriössä työskentelevä Pekka Harju-
Autti on kehittänyt väitöstutkimuksessaan tavan mitata eri maiden ympäristötietoisuutta (Harju-Autti 2016).
Tutkimuksessa vertailtiin 57 maan ympäristötietoisuutta ja todettiin Suomi kolmanneksi parhaaksi maail-
massa. Työssä vertailtiin myös asiantuntijoiden arviointeja maiden ympäristön tilasta: Suomi oli siinä Ruot-

sin jälkeen toisena. Ympäristön tilan kehityssuunta 57 maan vertailussa puolestaan on Suomessa huolestuttavasti vasta kolmastoista. Ympäristötietoisuuden osa-alueista Suomen vahvuuksiksi tutkimuksessa osoittautuivat kansalaisten korkea tieto- ja taitotaso. Kansalaisten motivaatiossa ympäristömyötäiseen toimintaan on kuitenkin maassamme vielä paljon parantamisen varaa.

Kuten raportin alussa totesimme, ympäristötietoisuustyön ei tule olla pelkkää tiedon jakamista. Keskeinen kysymys suomalaisten ympäristötietoisuuden kehittämisessä on ymmärtää, miten syntyy yksilön motivaatio ympäristömyötäisempään toimintaan. Ympäristötietoisuuden kolmesta tekijästä – motivaatio, tiedot ja taidot – juuri motivaatio on usein kriittisin ja perustavin: sitä on vaikeinta synnyttää ja toisaalta se määrittää kaikkein vahvimmin myös muiden tekijöiden kehitystä. Kaiken kaikkiaan huomiota täytyy siis jatkossa kiinnittää kysymykseen: kuinka saamme vahvistettua yksilön voimakkaasti ja omakohtaisesti kokemaan suhdetta ympäristöönsä?

Lähteet

- Harju-Autti, P., Neuvonen, A., Hakkarainen, L. 2011 Ympäristötietoisuus: Suomalaiset 2010-lukua tekemässä. Ympäristöministeriö ja Rakennustieto Oy. ISBN 978-951-682-980-0
- Harju-Autti, P. 2016 Global cross-national indicator of environmental awareness, and environmental worldviews in organizations, political parties and individuals, Amazon.com, Inc., ISBN-13:978-1523947164
- Pathan, A., Bröckl, M., Oja, L., Ahvenharju, S. ja Raivio, T. Kansallisten kestävä kehitystä edistävien kasvatuksen ja koulutuksen strategioiden toimeenpanon arviointi, Gaia Consulting 2012. <http://www.ym.fi/download/noname/%7B7A0AC771-670C-48B8-B7F8-8FB0B173236F%7D/78365>
- KEKO – Kestävän kehityksen kasvatuksen ontologia. <https://finto.fi/keko/fi/>
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020, Valtioneuvoston päätös 20.3.2014, OKM – YM, 2014. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43197>
- Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014-2020. OKM – YM, 2015. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155049>
- Valtionhallinnon viestintäsuosituksen luonnos 31.8.2016
- Ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittäminen – Ympäristöministeriö, Helsinki., Ympäristöministeriön raportteja 18/2015. 24 s. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/154138>

Liitteet

Liite 1. Ympäristötietoisuuden edistämisen lainsäädännöllinen tausta

Laki	Keskeinen sisältö
Suomen perustuslaki (731/1999) 20 §	Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.
Laki Metsähallituksesta (234/2016)	Luonnonvarojen kestävä hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojelu ja tarkoituksenmukainen lisääminen metsien ja muiden luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suojelulle asetettujen muiden tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen on lisäksi otettava huomioon luonnon virkistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset.
Laki Suomen ympäristökeskuksesta (1069/2009)	Suomen ympäristökeskus on ympäristöministeriön alainen ympäristöalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, joka tukee kestävä kehityksen tavoitteiden ja keinojen arviointia ja valintaa sekä ympäristöpolitiikan toimeenpanoa. Suomen ympäristökeskus hoitaa myös maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvia vesivarojen käyttöön ja hoitoon liittyviä tehtäviä. Edellä - - tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan Suomen ympäristökeskus erityisesti - - edistää ympäristötietoisuutta ja tuottaa toimialansa koulutuspalveluja.
Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista (897/2009)	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset hoitavat niille erikseen säädettyjä tehtäviä seuraavilla toimialoilla: - - ympäristönsuojelu, alueiden käyttö, rakentamisen ohjaus, kulttuuriympäristön hoito, luonnon monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö sekä vesivarojen käyttö ja hoito. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tehtävänä on lisäksi - - valvoa yleistä etua ympäristö- ja vesiasioissa, tuottaa ja jakaa ympäristöä koskevaa tietoa sekä parantaa ympäristötietoutta, ehkäistä ja torjua ympäristövahinkoja ja -haittoja.
Laki Museovirastosta (282/2004)	Museoviraston tehtävänä on huolehtia kulttuuriperinnön tutkimisesta ja kulttuuriperintöä koskevan tiedon tallentamisesta, säilyttämisestä ja käytettäväksi saattamisesta.
Luonnonsuojelulaki (1096/1996)	Lain tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen; luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen; luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävä käytön tukeminen; luonnontutkimuksen ja yleisen luonnonharrastuksen lisääminen; sekä luonnontutkimuksen edistäminen.

Liite 2. Ympäristötietoisuuden edistämistä ohjaavia ja tukevia strategioita ja ohjelmia

Laki	Keskeinen sisältö ympäristötietoisuuden kannalta
Suomen luonnon monimuotoisuuden ja kestävän käytön strategia 2012–2020 Valtioneuvoston periaatepäättös 20.12.2012	Viestintä ja yleisen tietoisuuden parantaminen kuuluu strategiassa läpäiseviin haasteisiin ja toimenpiteisiin. Viestinnän strateginen ydintavoite on valtavirtaistaa luonnon monimuotoisuus. Strategian tueksi on laadittu viestintäohjelma, jossa on tunnistettu keskeisimmät kohderyhmät. Lasten ja nuorten lisäksi valtavirtaistamistyötä tarvitaan työikäisen aikuisväestön parissa.
Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 Valtioneuvoston periaatepäättös 20.3.2014	Kulttuuriympäristöstrategia sisältää tavoitteen siitä, että ihmiset arvostavat kulttuuriympäristöä ja toimivat aktiivisesti sen hyväksi. Strategia korostaa kansalaisten aktiivisia toimia kulttuuriympäristötyössä. Tavoitteena on myös, että lapset, nuoret ja aikuiset ovat vuonna 2020 oppineet hyvän kulttuuriympäristönlukutaidon.
Suomen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus	Suomen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus on Suomen kestävän kehityksen toimikunnan tapa toteuttaa ja edistää kestävän kehityksen tavoitteita osallistaen mukaan laajasti koko yhteiskunnan. Yhteiskuntasitoumus on keskeinen väline YK:n Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamisessa.
Kulttuuriympäristösitoumus	Kulttuuriympäristösitoumus rakentuu kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen pohjalle. Sitoumuksen antamalla kunkin toimijan lupaus, jossa yritys, organisaatio tai yksityishenkilö sitoutuu muuttamaan toimintaansa kulttuuriympäristöstrategian tavoitteiden ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.
Vähemmästä viisaammin. Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelma (KULTU) Valtioneuvoston periaatepäättös 13.6.2013	Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman ”Vähemmästä viisaammin” tavoitteena on vähentää niin kotien kuin julkisen sektorin ympäristöhaittoja ja kasvihuonekaasupäästöjä. Sen mukaan valtion ja kuntien tulee näyttää esimerkkiä sekä luoda edellytyksiä kestävämmille ratkaisuille.

Liite 3. Teemahaastattelun runko

Hankkeessa tehdyissä teemahaastatteluissa käsiteltiin seuraavia kysymyksiä:

- Haastateltavan tausta – koulutus, työhistoria, lyhyesti tehtävät ympäristötietoisuuden parissa
- Vastaajan mielikuva käsitteestä ympäristötietoisuus – käsitteen määrittely vastaajan näkökulmasta, vertailu oman ja organisaation näkemyksen kanssa
- Nykytilan kuvaus – työntekijän näkemys ja kokemus omista ympäristötietoisuustehtävistään sekä kuvauksen org. tehtävistä
- Roolit ja vastuut – tietoisuustyön roolijako, ohjaus
- Hyvät esimerkit! – Vastaajan kokemukset positiivisista ja onnistuneista tapauksista ympäristötietoisuuden edistämiseksi. Tapauksia käytiin läpi kolmessa ulottuvuudessa: itse tehdyt/koetut, oman organisaation ja mahdollisesti ne, joita vastaaja tiesi toisten organisaatioiden tehneen.
- Huonot esimerkit – Vastaajan kokemukset osa-alueista tai tehtävistä, jotka tällä hetkellä eivät syystä tai toisesta toimi ympäristötietoisuustyössä. Mahdollisten ongelmien, kipukohtien, rajapintojen läpikäynti. Vastaavat kolme ulottuvuutta kuin hyvissä esimerkeissäkin.
- Tarpeet ja toiveet – vastaajan tarpeet ja toiveet kehittämiselle. Vastaajan näkemys vaikuttavuuden lisäämisestä.
- Ratkaisujen maailma – vastaajan ehdotukset tai suositukset, joilla ympäristötietoisuustyötä voitaisiin edistää ja vaikuttavuutta lisätä.
- Vapaa sana – vastaajassa haastattelun aikana syntyneiden ajatusten, ideoiden koonti.

Liite 4. Raportin valokuvat

Sivu	Kuvan tiedot
2	Jutta Kuure / Ympäristöhallinnon kuvapankki
3	Päivi Tahvanainen / Ympäristöhallinnon kuvapankki
7	Eerika Tapio / Lapin ELY-keskus
9	Tanja Tuulinen / Keski-Suomen ELY-keskus
11	Metsähallitus / Jani Kostet
16	Metsähallitus / Eveliina Nygren
17	Tanja Tuulinen / Keski-Suomen ELY-keskus
18	Eerika Tapio / Lapin ELY-keskus
19	Jaana Jämsä / Pohjois-Suomen AVI
20	Timo / Creative Commons –lisenssi
23	Metsähallitus, Suoverkosto-LIFE / Sanna Vapaniemi
24	Lapin ELY-keskus
29	Metsähallitus, Luonnonhoito-LIFE / Tuomas Uola

Julkaisusarjan nimi ja numero Raportteja 85/2016				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Eerika Tapio Tanja Tuulinen		Julkaisuaika Syyskuu 2016		
		Kustantaja Julkaisija Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja toimeksiantaja Ympäristöministeriö		
Julkaisun nimi Vuorovaikutusta ja valtavirtaistamista Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -selvityshankkeen loppuraportti				
Tiivistelmä <p>Ympäristötietoisuuden edistäminen tai vastaava tiedollinen ohjaus on mainittu keinona monessa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa koskevassa strategiassa ja ohjelmassa. Myös useissa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa ohjaavissa säädöksissä ja asiakirjoissa on kytkeä ympäristötietoisuuteen – opetukseen, kasvatukseen, ympäristötietoon. Tavat tehdä ympäristötietoisuustyötä ovat muuttuneet vuosien varrella, kun ympärillä oleva maailma haasteineen ja mahdollisuuksineen on muuttunut. Ympäristöhallinnon ja Museoviraston roolien selkeyttäminen sekä yhteistyön kehittäminen vaikuttavuuden parantamiseksi todettiin tarpeelliseksi ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmässä keväällä 2015. Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -hanke toteutettiin edellä mainitun tarpeen täyttämiseksi.</p> <p>Ympäristötietoisuustyöksi luettiin hankkeessa kaikki työ, jossa vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan jonkin kohderyhmän tai kumppanin motivaatioon, tietoihin tai taitoihin niin, että ympäristön kannalta myönteinen toiminta vahvistuu. Hankkeen selvitystyön mukaan ympäristöhallinnon ja Museoviraston yhteiset ympäristötietoisuustyön kivijalat ovat ammattitaito ja asiantuntijuus, viestintä ja tietovarannot sekä monipuolinen yhteistyö ja laaja verkostoituminen.</p> <p>Selvityshanke tuotti jatkotyöhön kehittämisehdotuksia ja suosituksia liittyen erityisesti viestintään, yhteistyöhön, hankkeisiin, avoimeen tietoon ja digitalisaatioon sekä luonto- ja kulttuuriympäristöjen sektoreiden yhteistyöhön.</p> <p>Hanke toteutettiin Keski-Suomen ELY-keskuksessa. Hanketta rahoittivat ympäristöministeriö ja Keski-Suomen ELY-keskus. Aktiivisen ohjausryhmän työskentelyyn osallistuivat edustajat ympäristöministeriöstä, Suomen ympäristökeskuksesta, Metsähallituksesta, ELY-keskuksista, Museovirastosta sekä opetus- ja kulttuuriministeriöstä.</p>				
Asiasanat (YSA:n mukaan) ympäristötietoisuus, ympäristöhallinto, kulttuurihallinto, ympäristöviestintä, ympäristökasvatus				
ISBN (painettu)	ISBN (PDF)	ISSN-L	ISSN (painettu)	ISSN (verkojulkaisu)
	978-952-314-504-7	2242-2846		2242-2854
www		URN	Kieli	Sivumäärä
www.doria.fi/ely-keskus		URN:ISBN:978-952-314-504-7	suomi	37
Julkaisun myynti/jakaja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus				
Kustannuspaikka ja aika Jyväskylä 30.9.2016			Painotalo	

Publikationens serie och nummer Rapporter 85/2016				
Ansvarsområde Miljö och naturresurser				
Författare Eerika Tapio Tanja Tuulinen		Publiceringsdatum September 2016		
		Utgivare Förläggare Närings-, trafik- och miljöcentralen i Mellersta Finland		
		Projektets finansör uppdragsgivare Miljöministeriet		
Publikationens titel Interaktion och integrering Slutrapport för utredningsprojektet "Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä"				
Sammandrag <p>Främjandet av miljömedvetande eller annan liknande kunskapsmässig handledning nämns i många strategier och program som rör miljöförvaltningens och Museiverkets verksamhet. I flera bestämmelser och dokument som styr miljöförvaltningens och Museiverkets verksamhet finns det också kopplingar till miljömedvetandet: till utbildning, fostran och miljöinformation. Sätten att arbeta för miljömedvetande har förändrats under åren allteftersom den omgivande världen med sina utmaningar och möjligheter har förändrats.</p> <p>En arbetsgrupp för miljöfostran och miljömedvetande, som miljöministeriet och undervisnings- och kulturministeriet har tillsatt, konstaterade på våren 2015 att det är nödvändigt att göra miljöförvaltningens och Museiverkets roller tydligare och utveckla samarbetet för att förbättra verkkningsfullheten. Projektet "Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä" ("Miljöförvaltningen och Museiverket som främjare av miljömedvetande") genomfördes för att fylla detta behov.</p> <p>Med begreppet arbete för miljömedvetande avsågs i projektet allt sådant arbete där man påverkar eller strävar efter att påverka motivationen, kunskaperna eller färdigheterna hos en viss målgrupp eller partner på ett sätt som stärker miljövänlig verksamhet. Enligt utredningen utgörs miljöförvaltningens och Museiverkets gemensamma grundpelare för främjande av miljömedvetande av yrkesskicklighet och expertis, kommunikation och datalager samt mångsidigt samarbete och skapande av omfattande nätverk.</p> <p>Utredningsprojektet gav utvecklingsförslag för fortsatt arbete och rekommendationer speciellt med anknytning till kommunikation, samarbete, projekt, öppen information och digitalisering samt samarbete mellan sektorerna för natur- och kulturmiljöer.</p> <p>Projektet genomfördes vid NTM-centralen i Mellersta Finland och finansierades av miljöministeriet och NTM-centralen i Mellersta Finland. I den aktiva styrgruppens arbete deltog representanter för miljöministeriet, Finlands miljöcentral, Forststyrelsen, NTM-centralerna, Museiverket samt undervisnings- och kulturministeriet.</p>				
Nyckelord (enligt Allärs) miljömedvetande, miljöförvaltning, kulturförvaltning, miljökommunikation, miljöfostran				
ISBN (tryckt)	ISBN (PDF)	ISSN-L	ISSN (tryckt)	ISSN (webbpublikation)
	978-952-314-504-7	2242-2846		2242-2854
WWW www.doria.fi/elv-keskus		URN URN:ISBN:978-952-314-504-7		Språk finska
				Sidantal 37
Beställningar Närings-, trafik- och miljöcentralen i Mellersta Finland				
Förläggningsort och datum Jyväskylä 30.9.2016			Tryckeri	

Ympäristötietoisuuden edistäminen tai vastaava tiedollinen ohjaus on mainittu keinona monessa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa koskevassa strategiassa ja ohjelmassa. Myös useissa ympäristöhallinnon ja Museoviraston toimintaa ohjaavissa säädöksissä ja asiakirjoissa on kytkenä ympäristötietoisuuteen – opetukseen, kasvatukseen, ympäristötietoon. Tavat tehdä ympäristötietoisuustyötä ovat muuttuneet vuosien varrella, kun ympärillä oleva maailma haasteineen ja mahdollisuuksineen on muuttunut. Ympäristöhallinnon ja Museoviraston roolien selkeyttäminen sekä yhteistyön kehittäminen vaikuttavuuden parantamiseksi todettiin tarpeelliseksi ympäristöministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettamassa ympäristökasvatuksen ja -tietoisuuden työryhmässä keväällä 2015. Ympäristöhallinto ja Museovirasto ympäristötietoisuuden edistäjinä -hanke toteutettiin edellä mainitun tarpeen täyttämiseksi.

RAPORTEJA 85 | 2016

VUOROVAIKUTUSTA JA VALTAVIRTAISTAMISTA

**YMPÄRISTÖHALLINTO JA MUSEOVIRASTO YMPÄRISTÖTIEOISUUDEN EDISTÄJINÄ -SELVITYSHANKKEEN
LOPPURAPORTTI**

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-314-504-7 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2854 (verkkopublication)

URN:ISBN:978-952-314-504-7

www.doria.fi/ely-keskus